ProARTE

Anul II ● Nr. 3 (7) ● septembrie-decembrie 2010

Revistă trimestrială de cultură militară și patriotică

pag. 3-5, 14-19
Interviu

pag. 30

Civili cu trese de eroi

pag. 9-10

Arme de asalt

Patria este norodul, iar nu tagma jefuitorilor (T. Vladimirescu)

Comentariul ediţiei

Trec ţiganii, trec…

de Zalmo de Gikos

Întâmplarea a făcut ca acum, pe final de an, să-mi cadă în mână revista ***Săptămâna ilustrată***, publicaţie de propagandă a armatei de ocupaţie germane în Primul Război Mondial, editată la Bucureşti, pe Sărindar. Era, de fapt, ediţia în limba română a ***Rumänien in Wort und Bild*** – tipărită pe hârtie cretată pentru nemţi, iar pentru români pe hârtie de ziar de bună calitate. A apărut între 12 mai 1917-octombrie 1918 şi se distribuia pe aceleaşi filiere ca şi ***Gazeta Bucureştilor*** *(**Bukarester Tagblatt**)*, redactor-şef fiind locotenentul **Dammert**. Ca toate produsele publicistice ale armatei germane, şi această revistă este foarte profesionist realizată şi prezintă mare interes şi azi, dintr-o multitudine de perspective, în paginile ei regăsindu-se ilustraţii cu obiectivele turistice din România vremii, dar şi cu prizonierii români surprinşi într-o lumină destul de jenantă (încălţaţi cu opinci şi jerpeliţi, cu ţinuta în dezordine), pagini din istoria patriei cu portretele celor mai mari voievozi, sunt prezentate personalităţile politice filogermane (**Titu Maiorescu**, **Alexandru Marghiloman** ş. a.), reperele economice (sondele petrolifere şi câmpiile mănoase), dar mai ales este reflectată, în toată splendoarea ei, cu ilustraţii de mare calitate, armata germană şi, în special, clasa conducătoare, ofiţerii, mareşalii şi kaizerul, vizitele pe front şi în teritoriile ocupate – inclusiv în România – ale acestuia din urmă etc. Interesant este că, deşi, aparent, aceste două ediţii, cea română şi germană, adică, par puse în oglindă, la o cercetare mai atentă se vede clar diplomaţia cu care se intervine discret atunci când situaţia o impune, în primul rând pentru a nu stârni animozităţi gratuite între ocupant şi ocupat. Aşa de pildă, pe ultima pagină a numărului 19-20/24 octombrie 1917, în vreme ce ediţia germană găzduieşte câteva poeme ale autorilor germani, între care unul de proslăvire a împăratului german atotbiruitor (*Der Kaiser kütt!*, autor: soldatul **Bartheld Schmitz**), în ediţia românească sunt redate câteva poeme inocente (*Dedicaţie patriei*, *Instinct matern* ş.a.) ale poetei **Carmen Sylva**, în traducerea **Elenei Poenaru**. Altminteri, dincolo de puseurile specifice unei publicaţii menite să reflecte în primul rând imaginea şi misiunea civilizatoare a ocupantului, revista este destul de obiectivă şi pe alocuri găseşti materiale redactate cu simpatie în ce ne priveşte, precum reportajul *Călătorie în România*, cu ilustraţii, nesemnat, din ediţia citată anterior, pagina 17-18. Răzbate, astfel, o imagine idilică a României din afara arcului Carpatic, în egală măsură surprinzătoare, dar şi înapoiată pentru neamţul obişnuit cu ordinea impecabilă, tocmai încântat de cromatica, densitatea şi bogăţia şesurilor ungare: *…Câmpii întinse părăginite şi locuri imense de păşune întrerup din când în când marea de aur a lanurilor de grâu. /…/ livezi şi vii se văd mult mai puţine de cum s-ar crede; viitorul mai are mult de lucru pe aici. /…/ Boi greoi şi lenevoşi trag carele cu vârf încărcate; în genere, o rasă uriaşă cu coarne mari, reprezentanta rasei sudice. Cu surtucul scurt şi alb, cu brâul lat, roşu, de cele mai multe ori ţesut în casă, ţăranul păşeşte încet lângă boi. Căciula ţuguiată din cap şi opincile din picioare sunt adesea singurele rămăşiţe ale vechiului port naţional. Ca nişte pete vii împestriţează câmpul rochiile femeilor. Şi aici, stamba ieftină adusă din fabricile vesteuropene, cu culorile ei ţipătoare, lipsită de gust, au înlocuit cămaşa înflorită şi fotele ţesute, cari făceau atât de pitoresc portul ţărancei la munte. Femeile îmbrăcate complect europeneşte de lângă dânsele îţi reamintesc că influenţa străinătăţii devine din an în an mai*

continuare în pag 11

ProARME
Revistă de cultură militară şi patriotică

ISSN 2065-9903

Fondator: Bogdan DIDESCU
Redactori: Karola KIM
Marius VASILE
Tehnoredactare: Mara ŞOIMĂRESCU
Corectură: Rheea DELFI

Adresa redacţiei:
Oraş Fieni, str. Podişorului Nr. 8,
Jud. Dâmboviţa
Cod 135100

E-mail: *pro.arme@yahoo.com*
Telefon mobil: 0788.224.927
Tipărită la *RAWEXCOMS*
telefon 021.6443373

Henri Coandă elev militar. ***Foto: Muzeul Militar Naţional***

Se permite orice reproducere cu citarea sursei. Răspunderea juridică aparţine semnatarilor articolelor. Manuscrisele nu se înapoiază şi nici nu se publică dacă nu sunt interesante din punct de vedere istoric, militar sau cel puţin literar. Sunt avute în vedere cu prioritate materialele culese deja în fontul Times New Roman, caracter 14, preferabil cu diacritice.

Artistul grafic Octavian Covaci:

Niciodată, umorul nu m-a trădat!

un interviu realizat de **Dan Gîju**

Când am ajuns în presa militară, prin 1998, Octavian Covaci era destul de cunoscut ca artist grafic, mai simplu şi direct spus – caricaturist. Dar eu l-am fixat într-un sertăraş al memoriei ca fiind protagonistul unui episod tare misterios, despre care s-a comentat ceva vreme în fel şi chip, mai mult sau mai puţin în registru favorabil, aşa că, dintru bun început, mai interesant mi s-a părut omul decât artistul deşi, acum nu am nicio îndoială, şi unul, şi celălalt sunt cu totul speciali în egală măsură. Aveam să-l cunosc ceva mai bine însă peste exact cinci ani, când colonelul Dorian Vlad – între timp trecut la cele veşnice –, la acea vreme şeful meu la *Observatorul militar*, mi-a oferit nu mai reţin clar dacă ideea sau şansa, dar în orice caz ocazia ca să scriu ceva despre... *prietenul meu*, aşa s-a exprimat, *caricaturistul militar Octavian Covaci*. Am

Basarabia, ca o minge de ping-pong

– Deşi sunteţi născut în Tecuci, domnule colonel, după neam veniţi de undeva din Basarabia. Mai păstraţi vreo legătură cu rudele, sau măcar cu teritoriile de dincolo de Prut?

– Nu. Nu mai păstrez pentru că nu le-am cultivat. şi nu le-am cultivat datorită ştii şi tu căror cauze.

– Ştiu şi nu ştiu...

– În primul rând, deoarece Basarabia era în URSS. Or, dacă până în '68 se mai putea discuta cu ei, prin scrisori sau telefonic – dar nu noi, ci bunica mea după tată, **Ana Popa**, care vorbea cu surorile ei, erau vreo opt, toate în Basarabia, dar şi în Transnistria –, după „momentul Cehoslovacia", s-a tăiat totul. De la 1812, Basarabia a fost ca o minge de ping-pong, când la români, când la ruşi, or, cum în momentul acela era iarăşi la ruşi, şi cum relaţiile cu ei nu erau tocmai „tovărăşeşti", ca înainte de venirea lui **Ceauşescu** la putere, orice tentativă de a menţine legătura cu rudele de dincolo de Prut era extrem de delicată, aproape sinucigaşă. De altminteri, nici înainte nu se menţinuseră cine ştie ce legături întrucât prin cel mai practic mijloc la vremea aceea, scrisoarea clasică, nu s-a putut face mare lucru întrucât, cu excepţia bunicii, care fusese poştăriţă, cu liceul terminat graţie faptului nu că se născuse ea mai deşteaptă decât celelalte, ci pentru că, fiind cea mai mică, a avut şansa ca să fie înfiată de o familie înstărită, celelalte rămăseseră neştiutoare de carte.

– Apropo de acest filon basarabean al arborelui dumneavoastră genealogic, un cititor mai puţin familiarizat cu biografia artistului Octavian Covaci ar rămâne oarecum intrigat să vadă scris undeva că, de fapt, după tată ar fi trebuit să vă cheme Cvaci, unii fiind tentaţi să creadă că la mijloc ar fi vorba de o greşeală de corectură. Desigur, explicaţia este cât se poate de logică pentru cine ştie cât de cosmopolită începuse să devină Basarabia noastră la cumpăna secolelor XIX-XX, totuşi, ce puteţi detalia în legătură cu acest aspect? Adică în legătură cu ecuaţia Cvaci egal Covaci? De unde vine numele acesta?

COVACI, OCTAVIAN. Fiu de ofiţer de infanterie, născut la 13 februarie 1941, Tecuci (Galaţi), la rândul său ajuns ofiţer, arma topo-geodezie (promoţia 1962), licenţiat în arte (1974), azi colonel (r). Realizator de filme la Studioul Cinematografic al Armatei. şi-a dobândit statutul de artist plastic, în speţă grafician, ca autodidact. A debutat în presă (revista ***Sport***) în 1962. De atunci, vreme de peste patru decenii, a publicat aproximativ 3000 de caricaturi – din care până în zece procente în presa militară, în special la ***Viaţa militară*** –, lucrările sale ajungând în ţări de pe patru continente, în colecţii particulare şi muzee de artă grafică. Colaborator constant al revistei ***ProARME***. A obţinut 45 de premii naţionale şi internaţionale pentru umor grafic, plus altele 12 în cinematografie. În 2010, publică volumul memorialistic *Rânduri drepte din vremuri strâmbe*. Membru al Uniunii Cineaştilor şi al Uniunii Artiştilor Plastici din România.

fost atunci – îmi aduc bine aminte că încă era zăpadă afară, o zăpadă murdară, în curs de topire – în „atelierul" lui amenajat într-o cămăruţă din apartamentul de pe strada *Firidei*, lângă staţia de metrou „Nicolae Grigorescu" şi, pe scurt, la un pahar de vin bun şi în prezenţa ţestosului Buţu, un broscoi foarte simpatic, rămas astăzi, din păcate, ca imagine, doar în câteva dintre fotografiile trase atunci de Eugen Mihai (una dintre acestea fiind reprodusă alături), am realizat un material de care sunt tare mândru şi azi, o pagină de ziar garnisită cam cu de toate, de la vorbe de duh la imagini, de la gânduri intime la plăcute şi inevitabile rememorări. Şi dacă alte pagini de ziar – sau de carte – aveau să-mi aducă, în cei 12 ani de gazetărie, per total, priviri piezişe, başca o haită de... inamici publici, pagina aceea alb-negru, în care şi unul şi celălalt, adică şi intervievat şi realizator am pus câte un strop de suflet, mi-a adus un prieten care, iată, la ora de faţă, a acceptat fără fasoane ca să... se spovedească aici, în fond şi la urma urmei să continuăm acel dialog într-un registru fără pretenţii, în pagini relativ modeste comparativ cu cea de atunci, din săptămânalul armatei, care apărea în circa douăzeci de mii de exemplare, dar în care a pus acelaşi respect pentru cuvântul scris, aceiaşi speranţă pentru ziua de mâine şi, nu în ultimul rând, o fărâmă de suflet pentru arta în sine, aşa cum i-a fost ea dăruită omului, ca să nu piardă pariul cu eternitatea.

– Întâmplarea face ca exact mai zilele trecute să-mi treacă mie însumi prin minte, cunoscându-mi ascendenţa cu rădăcini în mai multe neamuri, ca să calculez, efectiv, ce şi cât sânge dintr-unul sau altul curge prin venele mele. Treabă deloc simplă având în vedere că unul din bunicii tatălui meu era ucrainean şi mama tatei, adică bunica era românca. Iar pe linie maternă tot cam aşa, adică tatăl mamei era ucrainean, iar mama ei era belarusă.

– Şi la ce concluzie aţi ajuns?

– Domnule, am pierdut vreo cinci ore, dar n-am reuşit să stabilesc exact. Obsedat de ideea asta, am apelat atunci la un fost coleg de serviciu, **Dan Vasiliu**, care este inginer geodez de meserie; i-am expus toate datele problemei şi acesta, după ce mi-a cerut o jumătate de oră răgaz, mi-a spus că sunt 37 la sută ucrainean, 37 la sută român şi 26 la sută belarus. „Aşa că alege tu ce eşti, mi-a zis amuzat, între ucrainean şi român". Acum, cunoscând toate acestea şi, în plus, faptul că sunt născut la Tecuci, am acordat un bonus din perspectiva aceasta, a locului naşterii, aşa că efectiv liniştit mă pot declara român.

– Dar numele de Cvaci, românizat în Covaci, de unde vine până la urmă?

– De la un secretar beat al biroului Înregistrări naşteri de la Primăria din Tecuci....

Născut între două refugii

– Cum de v-aţi născut la Tecuci?

– Data naşterii mele este 13 februarie 1941, deci am venit pe lume la câteva luni după ce efectele *Pactului Ribbentrop-Molotov* aveau să fie resimţite în plin de România lui **Carol al II-lea**, începând cu ultimatumul sovietic din vara lui 1940. Or, tata fiind ofiţer atunci, cu garnizoana la Cahul, nu departe de neamurile mamei, chiar cu ceva vreme mai înainte, simţind că miroase a carne de tun, i-a zis că ar fi bine, pentru orice eventualitate, să treacă în partea cealaltă a Prutului, nu prea departe de Cahul, însă. Cum cea mai apropiată garnizoană importantă în dreapta Prutului era oraşul Tecuci, e logic că într-acolo s-au orientat, dar nu s-au mutat imediat. Însă tata, fire prevăzătoare, a negociat chiar din momentul acela cu o gazdă mai bogată de pe acolo, din Tecuci, pentru a-i primi familia în caz de refugiu, i-a plătit şi un avans pe trei luni. Această gazdă, însă, foarte lacomă, sau poate că obligată de împrejurări, deşi tata plătise anticipat, cum spuneam, când a venit ceasul refugiului, a găsit de cuviinţă să închirieze camerele altora. Sau poate că le închiriase anticipat mai multora în situaţia alor mei, cine ştie, şi le-a oferit celui care s-a prezentat primul! În orice caz, cum altă posibilitate mai bună nu se putea ivi în acele condiţii, până la urmă, tata a acceptat un fel de bucătărie de vară, situată ceva mai înspre grădină, în aceiaşi curte, aşa că acolo m-am născut eu, într-o cămăruţă cu lut pe jos, moşit de o băbuţă din partea locului.

– Unde aţi copilărit, tot acolo?

– Copilăria a fost foarte aparte, ca să spun aşa, dar frumoasă, pentru că m-am născut în Tecuci, ce-i drept, dar asta a fost între două refugii ale românilor basarabeni, unul în '40 şi altul în '44. Cum Basarabia a fost recuperată temporar, între '41 şi '44, de România, în acest interval m-au dus la bunicii mei dinspre mama, în Moscovei, cu accent pe penultima vocală, un sat în Basarabia, dar nu mai reţin exact pe unde vine. Şi nici nu ştiu dacă acesta era chiar numele corect al localităţii. De obicei, bogătanii ruşi căutau, vara, locurile cele mai exotice din marea Rusie şi atunci, în derâdere, localnicii le-au botezat Moscovei. Oricum, era pe lângă Cahul. Am stat acolo ca în rai, până într-o noapte, când ni s-a spus că mai avem 48 de ore ca să plecăm iar în bejenie, peste Prut. Dar n-a ţinut vrăjeala cu 48 de ore că, văzându-se stăpâni pe situaţie, imbecilii de ruşi au pus imediat în aplicare „ordinul" acesta. Nu ştiu cum s-a făcut că, deşi putea fi anticipat, cred, evenimentul i-a prins cam pe toţi nepregătiţi, cu excepţia bunicului, care, păţit fiind, apucase să dea pe nimica toată moşia, făcând rost, astfel, de şase kilograme de aur... Trei kilograme i le-a dat **Zenaidei**, cea mai mare dintre fiicele sale, două i le-a dat **Anei**, adică fiicei mijlocii, iar un kilogram i-a revenit mamei mele, care era cea mai mică dintre fetele lui.

– Interesant mod de împărţire a averii! Sau era o cutumă locală?

– Împărţeala aceasta a fost făcută în ideea ca **Zenaida** să-i cedeze mamei un kilogram, ca toate surorile să rămână, astfel, cu aceeaşi cantitate. Socoteala de acasă însă, exact cum spune zicala, nu s-a potrivit cu cea din târg şi atunci, bunicul, cu partea lui de aur, s-a lipit de mama. Şi au trăit împreună cu noi, el şi bunica, până şi-au dat obştescul sfârşit.

– Înseamnă că, dincolo de o mare înţelepciune, nu întâmplător avea şi ceva moşie!...

– Avea! Dar în primul rând a avut de vânzare nişte cai Pârjewalschi, nu ştiu câţi, dar erau bălani, cu coada lungă, picioare groase, scunzi, de tracţiune: un cal din acela căra singur un vagon. Parcă-i văd şi azi!... Un Pârjewalschi, până în trei ani, valora aproape un kilogram de aur.

– Din câte vă cunosc, mai bine zis din câte am şi citit în cartea dumneavoastră autobiografică publicată la începutul acestui an, nu prea v-a plăcut armata, asta deşi nu numai că sunteţi fiu de ofiţer, dar aţi ajuns, totuşi, la gradul de colonel... Cum se explică paradoxul acesta?

– Uite cum se explică... În 1955, când am terminat şcoala elementară, şapte clase – la finele clasei a VII-a se dădeau examene de absolvire, luai o diplomă cu care puteai face multe în viaţă –, ai mei, adică familia a zis că, neapărat, trebuie să urmez liceul. Evident, era vorba despre un liceu civil, în speţă Liceul „Mihai Eminescu", situat vizavi de Securitate, pe Calea Rahovei, nici prea bun, dar nici rău, tata l-a ales. Şi asta din două motive, în primul rând întrucât ştia că el, ca ofiţer al fostei armate regale avea un dosar egal cu al unui preot şi, nu în ultimul rând pentru că odrasla lui, adică eu, nu prea mă omorâsem cu învăţătura, terminând al 32-lea din peste 60 de elevi, deci am făcut parte, cum s-ar spune, din acea mare armată „Aurea mediocritas".

– Mai degrabă eraţi în partea medie a clasamentului...

– În fine, cert este că nu vroiam să învăţ deloc, nu rămâneam decât cu ceea ce prindeam în clasă, atât. În rest, fotbal pe maidan şi cum prindeam doi lei, fugeam pe „6 Martie", la film, mai rămânându-mi bani şi pentru o îngheţată pe băţ. Aşa că n-am făcut mofturi când ai mei au decis că trebuie să dau la acest liceu nenorocit.

– De ce nenorocit?

– Pentru că era destul de ocolit de către elevii cu pretenţii, aşa mi s-a inoculat ideea încă din prima clipă când m-am trezit că din cei cinci elevi de pe şoseaua Panduri care ne-am înscris acolo, ceilalţi erau în coada plutonului, mai rău ca mine. Iar cel mai slab dintre toţi, care nici prin gând nu-mi trecea că va intra, era unul **Nicolaides**, grec, care abia venise în clasă, în ianuarie 1955, din Grecia, părinţii săi, comunişti, fiind expulzaţi de către cei veniţi la putere. Fireşte, nu ştia o boabă româneşte. Ca, după admitere, să-l vedem pe grec primul, în capul listei, cu media 4.50. Mi-a fost cât se poate de clar atunci că era un aranjament politic... Atunci îmi venea să plec de acasă, să mă tot duc dracului, în lume.

– Dumneavoastră al câtelea aţi fost?

– Eram ultimul, cu media 3.20! Era sistemul sovietic, cu notarea de la 3 la 5. Limita de admitere nu era trasată, adică nu se impunea o anume medie de admitere, se mergea în jos până la completarea numărului de locuri. Aşa că, mai exact, eu eram al treilea sub linie. Deci, am căzut cu brio la examenul de admitere la Liceul „Mihai Eminescu".

– Ce aţi făcut din momentul acela?

– Trebuia să mă pregătesc pentru sesiunea din toamnă. Or, dacă până atunci mai fusese cum mai fusese, de acum, situaţia în familie, pentru mine, nu mai era deloc roză, cam puţea a cârpă arsă. Ai mei, de bună credinţă, erau pur şi simplu uluiţi: „Cum, a intrat grecul ăla, şi tu?!..." Ce să zic, dacă am simţit până şi eu că nu avea cum să intre dacă nu se intervenea la nivel politic, era clar că toată lumea intuia, numai tata nu vroia, de fapt nu putea accepta una ca asta. Aşa că, toată vara, m-a pus să învăţ. Cum la barza chioară îi face Dumnezeu cuib, în vremea asta, când eu îmi toceam coatele pe carte, deşi nu prea cu tragere de inimă, avea să intervină ceva. Nu am aflat de prima dată, ci cu totul întâmplător, într-o seară, când i-am auzit pe ai mei discutând, chiar certându-se, în bucătărie, pe ruseşte, ca să nu înţeleg eu, vezi Doamne. Venise o circulară la toate unităţile militare din ţară ca, în sesiunea din toamnă, la liceele militare, unde prioritate aveau copiii de muncitor şi de ţăran, apoi cei de intelectual categoria a doua, abia pe urmă cei de categoria a treia, adică de ofiţer, venise o circulară, deci, ca fiii de ofiţer să candideze pe locuri separate. Şi ce era interesant, că generalul **Mircea Haupt** – şeful Direcţie de învăţământ la acea dată – a pus pe acea circulară o rezoluţie pe cât de simplă, pe atât de cuprinzătoare, adică a scris lapidar: *Fiii de ofiţer*. Era la mintea cocoşului că ofiţerii care veniseră pe tancurile sovietice, cu Divizia „Tudor Vladimirescu", de pildă, nu aveau copii de vârsta mea la ora aceea ca să poată să dea examen la liceul militar, ci cei mai mulţi în situaţia aceasta erau ofiţerii mai vechi, din armata regală, ca tata. Însă pe cât de mult îi convenea această situaţie tatei, cu atât mai amărâtă era mama, pe care parcă o şi aud reproşându-i: „Nu mai vreau cizmă de ofiţer în casă, am pătimit atâta cu tine, aproape patru ani plecat la război!..." Tata, în schimb, care ştia mai multe, avea contraargumente credibile, plus că, de felul lui, era destul de convingător: „După orice pace încheiată, mai ales după un război cum a fost ăsta, cel puţin 50 de ani de aici încolo nu va mai fi nicio explozie. Băiatul ăsta va ieşi la pensie fără să tragă un cartuş. Am tras eu destule şi pentru el!" Parcă-l aud chiar acum insistând, într-o rusească ireproşabilă: *Piatdisiat let, ne budit nicevo!* Biata mama, cu mine în burtă şi singură atâţia ani, era sătulă de nenorociri. Până la urmă însă tata a păcălit-o..., adică, vreau să spun, a convins-o şi, ce să comentez, uite că a avut dreptate. Generaţia mea, deşi a trecut la un pas pe lângă momentul Cehoslovacia, nu a prins decât Revoluţia din decembrie 1989... Nici pe departe însă un război mondial, ca generaţia tatei. Şi încă un amănunt pe care n-aş vrea să-l trec sub tăcere...

Sus: **Anastasia Socoleanu** şi viitorul ei soţ, locotenentul **Nicolae Cvaci** (părinţii lui **Octavian Covaci** şi ai lui **Remus Cvaci**). *În rândul al doilea:* **Aurel Luca** (soţul **Anei Socoleanu**, sora mijlocie a **Anastasiei**) şi **Ernest Bohnet** (soţul **Zenaidei Socoleanu**, sora mai mare a **Anastasiei**). *Rândul de jos:* **Ana Socoleanu-Luca**, **Maria Socoleanu** (mama celor trei fete), **Petre Socoleanu** (tatăl celor trei fete) şi **Zenaida Socoleanu-Bohnet**. *La mijloc, în picioare,* **Nelly**, de doar trei ani, fiica **Zenaidei** şi a lui **Ernest**.

– Vă rog...

– În 1956, în clasa a IX-a fiind, m-a chemat tata la telefon. Era seară şi era şi noiembrie. M-a chemat pe la ora 19.00, dar nu ştiu din ce motive, am putut lua legătura abia după două ceasuri. În curtea liceului sosise un camion cu prelată din care se descărcau cutii de lemn asemănătoare cu

continuare în pag 14

Biografia unui geniu

de muzeograf **Neculai Moghior**

Motto:
Ce noroc ar avea omenirea, dacă ar exista mai multe naţii care să fi adus, faţă de numărul locuitorilor, atât cât i-a adus naţia română înultimii 120 de ani.
Henri Coandă

În urmă cu 38 de ani, la 25 noiembrie 1972, românul Henri Coandă, ilustrul inventator şi constructor aeronautic, decola spre infinit, lăsându-ne o bogată moştenire materializată în peste 2000 de invenţii însoţite de circa 250 de brevete româneşti şi străine, 33 dintre acestea vizând domenii fundamentale ale ştiinţei şi tehnicii contemporane. Amănunt subliniat de el însuşi într-o scrisoare din anul 1963: *Domeniile ştiinţei sunt aşa de vaste şi atrăgătoare că nu m-am putut abţine de a le atinge mai pe toate. Dacă în aerodinamică am un oarecare renume, aceasta nu înseamnă că nu am găsit în alte branşe câteva lucruri interesante, atât în biologie, electronică, cristalografie, studiile spaţiale, hidrodinamică, studiul apei în general, optică, termodinamică, energie nucleară, ş.a.m.d.*

Fiul aghiotantului regal

Henri Maria Coandă era al doilea din cei şapte copii ai generalului **Constantin Coandă**, fost aghiotant regal al principelui **Ferdinand**, inspector general al Artileriei, profesor de matematici la şcoala Naţională de Poduri şi şosele din Bucureşti, prim-ministru al României în toamna anului 1918 şi preşedinte al Senatului (1920-1922 şi 1926-1927). S-a născut la 7 iunie 1886 la Bucureşti, a urmat cursurile primare la şcoala comunală *Petrache Poenaru* iar cele gimnaziale şi primele trei clase de liceu la Colegiul Naţional *Sfântul Sava*, după care a fost transferat la şcoala Fiilor de Militari de la Iaşi (1900-1903 *foto coperta 1* şi, în 1903, la şcoala Militară de Infanterie şi Cavalerie din Bucureşti . Între 1904-1905 a urmat cursurile şcolii de Ofiţeri de Artilerie din Germania, după absolvire fiind repartizat ca sublocotenent în Regimentul 2 Artilerie din Bucureşti. În toamna anului 1905, a primit permisiunea ca să urmeze cursurile şcolii de Război din Germania (Technische Hochschule) din Charlottenburg-Berlin, după absolvire înscriindu-se la Institutul Montefiore din Liège, unde a obţinut, în 1909, diploma de inginer în domeniul electricităţii.

Preocupat încă din anul 1906 de construcţii aeronautice, mai multe surse documentare afirmă că în primăvara anului 1907, pe Dealul Arsenalului, din Bucureşti, ar fi încercat un model de avion înzestrat cu o fuzee reactivă, iar la Liège a proiectat, împreună cu prietenul său **Gianni Caproni**, mai multe aparate de zburat, totodată construind un planor *Coandă-Caproni*. În toamna anului 1909, s-a înscris la École Supérieure d'Aéronautique et de Constructions Mécaniques, din Paris,

pe care a absolvit-o în 1910, clasându-se printre primii din cei 66 de absolvenţi ai promoţiei sale. În acelaşi timp, continuă cercetările în domeniile construcţiilor aeronautice, a sistemelor de portanţă şi propulsie şi, sprijinit de savantul **Paul Painlevé** şi de inginerul **Gustave Eiffel**, studiază, pe o platformă montată în faţa unei locomotive, forţa portantă a diferitelor profiluri de aripă.

După ce, la 27 iulie 1910, obţine brevetul francez nr. 416008 pentru un motor cu explozie cu turbovolantă, proiectează şi construieşte un *propulsor-turbină* pe care îl montează pe aeroplanul ***Coandă** 1910* care, la 15 octombrie 1910, a fost prezentat publicului în cadrul celui de-al doilea Salon de Locomoţie Aeriană organizat la Paris.

În scurt timp, la 29 octombrie 1910, a fost publicat brevetul nr. 416541 obţinut de **Henri Coandă** pentru un propulsorul-turbină. Sistemul aero-reactiv era format dintr-un motor *Clerget* cu patru cilindri în linie, alimentat cu benzină, care, printr-un reductor, punea în mişcare o turbină, asigurându-i 4000 de rotaţii pe minut: aerul era absorbit de turbină cu debitul dorit de pilot, printr-un obturator se crea presiune în cele două camere de ardere, carburantul era aprins de gazele provenite de la motorul *Clerget* şi erau evacuate prin ajutaje amplasate în părţile laterale ale fuselajului, obţinându-se forţa propulsivă necesară zborului.

Presa lumii şi epocala invenţie

În patrimoniul documentar al Muzeului Militar Naţional „Regele Ferdinand I" se află o raritate bibliofilă: un exemplar din săptămânalul francez ***LA VIE AU GRAND AIR***, anul 13, număr excepţional, de sâmbătă, 22 octombrie 1910, care este dedicat Sa-

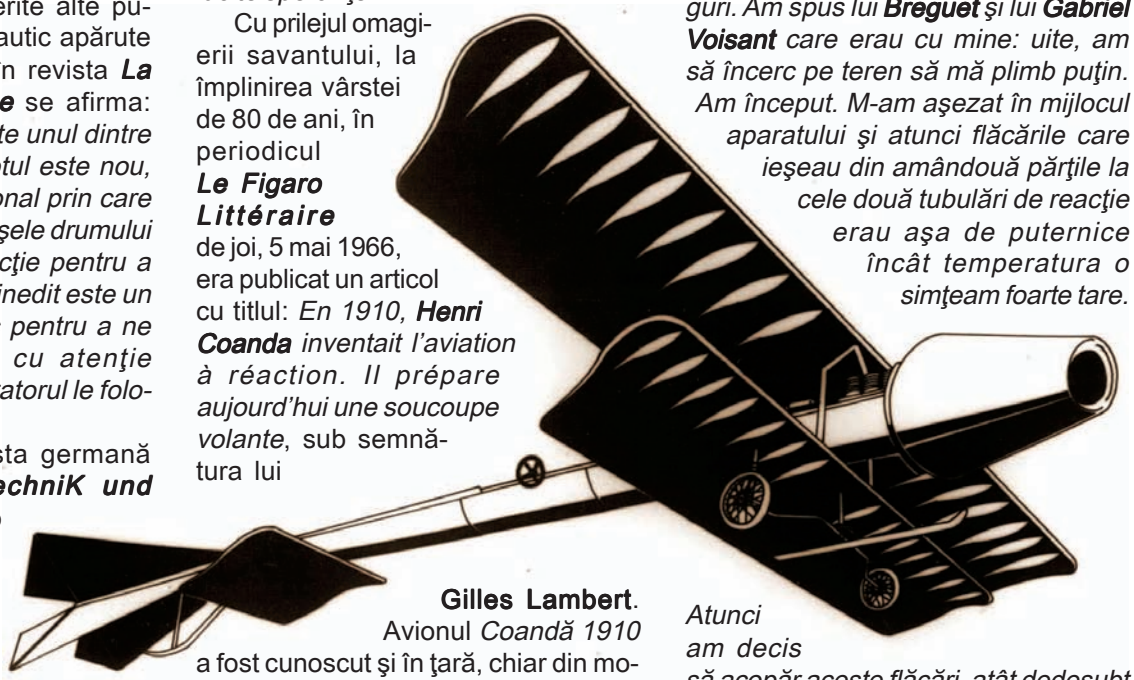
lonului de Locomoţie Aeriană recent inaugurat. În editorialul intitulat *Le salon de l'aeronautique*, pagina 775, semnat de **Henri Petit**, se face o succintă prezentare a exponatelor deosebite expuse la acest salon şi găsim următoarea menţiune: *De semnalat biplanul **Coandă**. Totul este original la acest aparat, fuselajul şi aripile sunt acoperite cu placaj din lemn montat pe armătură de oţel, sistemul de guvernare este cruciform amplasat la capătul unui ampenaj format din două planuri înclinate la 45 de grade faţă de orizont, propulsorul, mai ales, este constituit dintr-o turbină...*

Sub titlul *La curiosité du salon* este dedicată o pagină întreagă prezentării acestui aparat (p.785), însoţită de trei fotografii şi de afirmaţia că *aparatul a atras toate privirile salonului*. Relatări similare găsim şi în diferite alte publicaţii cu specific aeronautic apărute în acea vreme. Astfel, în revista ***La Tèchnique Aeronautique*** se afirma: *...Aeroplanul **Coandă** este unul dintre rarele aparate la care totul este nou, iar modul judicios şi raţional prin care inventatorul iese din făgaşele drumului bătătorit în această direcţie pentru a înfrunta riscurile lucrului inedit este un motiv destul de puternic pentru a ne decide să examinăm cu atenţie mijloacele pe care inventatorul le foloseşte în construcţia sa*.

La rândul său, revista germană ***Zeitschrift für FlugtechniK und Motorluftfahrt*** publica o amplă descriere a aparatului afirmând: *...Un biplan care a trezit interes la Salonul Internaţional de Aeronautică a fost expus de dl. **Coandă**...Caracteristica cea mai remarcabilă a biplanului **Coandă** o constituie înlocuirea elicei cu o elice-turbină*.

În anul 1912, încă se mai discuta despre această construcţie aeronautică ieşită din comun. Anuarul ***Jahrbuch der Lufthart***, la mai bine de un an de la închiderea Salonului de Locomoţie Aeriană de la Paris, menţiona la pagina 187: *Biplanul construit de **Coandă** a stârnit o mare senzaţie la Expoziţia de la Paris, de la sfârşitul anului 1910... Frapant însă la acest avion era lipsa elicei, care a fost înlocuită printr-o turbină proiectată de **Coandă**. În această turbină îşi pusese inventatorul cele mai mari aşteptări, ea trebuind să tracteze cu mult mai mult decât cele mai bune elice.* Şi enumerarea ar putea continua... În anul 1955, în revista ***Aviation Magazine*** nr. 160, directorul bibliotecii Muzeului Aerului din Paris, **Andre Bié**, într-un articol dedicat primului avion turbopropulsat din lume spunea: *Aeroplanul **Coandă** prezentat la Salonul de Aeronautică din 1910, unde a fost extrem de remarcat, este un veritabil exemplar de avangardă... sistemul de propulsie era, el singur, o adevărată revoluţie, atât ca principiu, cât şi ca aplicare. În acest punct al aparatului său constructorul a desfăşurat cea mai mare ingeniozitate creatoare. Problema a fost abordată sub un unghi deosebit de interesant iar soluţia, chiar dacă nu a dat imediat rezultatele scontate, permitea pentru viitor cele mai strălucite speranţe*.

Cu prilejul omagierii savantului, la împlinirea vârstei de 80 de ani, în periodicul ***Le Figaro Littéraire*** de joi, 5 mai 1966, era publicat un articol cu titlul: *En 1910, **Henri Coanda** inventait l'aviation à réaction. Il prépare aujourd'hui une soucoupe volante*, sub semnătura lui **Gilles Lambert**.

Avionul *Coandă 1910* a fost cunoscut şi în ţară, chiar din momentul expunerii sale la Paris. Astfel, în cotidianul ***Adevărul*** de sâmbătă, 6 noiembrie 1910, sub titlul *Scrisori din Paris*, erau publicate observaţiile lui **Traian Vuia** referitoare la Salonul de Locomoţie Aeriană, care sublinia că *o menţiune aparte se cuvine biplanului d-lui **Coandă**, inginer aeronaut, mecanic, frigorist, electrician, licenţiat în ştiinţele mecanice, fizice, metalurgice şi constructive din Paris şi Liège, cum ne vesteşte broşurica-reclamă împărţită de d-sa. Aparatul e original, întrucât elicea e suprimată şi înlocuită cu o turbină, a cărei tracţiune, spune broşura, e de 220k. pentru 50 CP. Fără îndoială că cea mai mare forţă ce s-a obţinut vreodată de la o turbină, dacă într-adevăr calculul a fost exact făcut. Forma biplanului e originală. Lumea se îngrămădeşte deasă în juru-i.*

Cum a luat naştere „efectul Coandă". Misiuni de război

După cum se afirmă şi într-un articol publicat de revista ***L'Aérophile***, în ianuarie 1912, după închiderea salonului, aparatul a fost încercat pe terenul militar de la Issy-les-Moulineaux. Iar într-o scrisoare trimisă inginerului şi istoricului de aviaţie braşovean **Constantin Gheorghiu**, în anul 1956, **Henri Coandă** relata: *...Am vrut să fac o încercare şi atunci nu era nimeni să ne înveţe, trebuia să învăţăm singuri. Am spus lui **Breguet** şi lui **Gabriel Voisant** care erau cu mine: uite, am să încerc pe teren să mă plimb puţin. Am început. M-am aşezat în mijlocul aparatului şi atunci flăcările care ieşeau din amândouă părţile la cele două tubulări de reacţie erau aşa de puternice încât temperatura o simţeam foarte tare. Atunci am decis să acopăr aceste flăcări, atât dedesubt cât şi deasupra, cu două plăci de mică şi am ieşit pe teren din nou. Atuncea s-a petrecut ceva extraordinar. Flăcările jeturilor, în loc să iasă direct, au început să se abată, să vină contra fuselajului. Or, fuselajul era din lemn şi eu eram în mijloc şi mi-era foarte frică. Atunci m-am ocupat numai să reduc încetul cu încetul flăcările şi să le aduc înapoi în partea unde era amianta şi nu mi-am dat seama deloc de ce se petrecea îm jurul meu. Am ridicat capul, am văzut că nu mai eram fixat de pământ, dar în acelaşi timp am văzut zidurile Parisului, că Parisul în vremea aceea avea ziduri de jur împrejur. Vedeam zidurile Parisului venind cu viteză enormă spre mine. Şi atunci mi-a fost aşa*

de frică de am tras de volanele de pilotaj şi am plecat în sus. Cu toate că aveam o fantă, totuşi am pierdut viteză şi am alunecat şi aparatul a căzut şi a ars. Noroc că în acel timp nu aveam centură şi nici capotaj, aşa că am fost aruncat afară şi aparatul a ars. Aşa s-a terminat primul zbor al primului aparat cu reacţie.

Abia după efectuarea unor studii aprofundate, care au durat peste două decenii, cele întâmplate cu prilejul acestei încercări au fost materializate în ceea ce a intrat în istoria ştiinţei şi tehnicii drep *efectul* ***Coandă***, cu numeroase aplicaţii în domeniul hidrodinamicii şi aerodinamicii. Efect pe baza căruia, în anul 1932, a fost încercat, tot la Paris, primul prototip experimental de... *aerodină lenticulară.*

Efectul ***Coandă*** se produce din cauză că un jet de fluid (gaz sau lichid) are tendinţa de a adera la un perete drept aflat după o curbură bruscă din cauza depresiunii create în urma antrenării fluidului în scurgerea turbionară dintre jet şi peretele curbat. La 10 octombrie 1934 a fost brevetat în Franţa un *Procedeu şi dispozitiv pentru a devia o vână de fluid care pătrunde în alt fluid* denumit de către specialistul în aerodinamică **Theodore von Karman**, de la Universitatea din Göttingen, drept... *efectul* ***Coandă.***

La sfârşitul lui decembrie 1910, a fost organizat Salonul auto de la Paris, în care se afla şi un stand **Coandă-Grégoire**, în care era expusă o sanie-automobil cu două locuri echipată cu turbo-propulsorul inventat de către **Henri Coandă**. Aparatul a fost achiziţionat de marele duce **Kiril**, fratele ţarului **Nicolae al II-lea**; se pare că Rusia a purtat tratative pentru o comandă în serie necesară dotării armatei sale, dar iniţiativa a fost blocată de declanşarea Primului Război Mondial. În octombrie 1911, **Henri Coandă** a prezentat la concursul militar de la Reims un avion bimotor parasol şi, în toamna aceluiaşi an, a fost contactat de firma engleză *The Britsh & Colonial Aeroplane Company Ltd* din Filton Bristol, al cărei director tehnic a fost între anii 1912-1914, unde a proiectat şi construit mai multe avioane (101 aeronave monoplane şi biplane), cel mai cunoscut şi produs în serie fiind *Bristol-Coandă.* .La 14 mai 1915, locotenentul în rezervă **Coandă Henric**, din Divizia de Artilerie Călare, a fost mobilizat. Şi astfel, demisionează de la *British & Colonial*, revine în Franţa şi este repartizat la Regimentul 22 Artilerie, Secţia Tehnică a Aeronauticii, de la uzinele Delaunay-Belleville din Saint Denis sur Seine, unde participă la proiectarea şi construcţia unor avioane militare. Menţionăm câteva dintre acestea: ***Coandă*** *biplan Nr. 3*, ***Coandă*** *Nr. 3 Saint-Chamond 1915*, avionul biplan, bimotor, de recunoaştere şi bombardament cu rază mare de acţiune ***Coandă*** *Nr. 4 Sia-Delaunay-Belle-Ville 1916*, avionul biplan, bimotor de bombardament strategic ***Coandă*** *Nr. 5 Sia-Bn 2 1918* ş.a.

„Epoleţii zburători" şi alte invenţii

După război, **Coandă** s-a reorientat spre alte domenii de activitate respectiv studiile asupra betonului armat, fabricarea primelor case prefabricate, proiectează un monorai pe ruta Nisa-Monte Carlo, cu prelungiri spre Grenoble şi Paris, o casă cu 80 de etaje gen piramidă, prospecţiuni geologice în domeniul petrolului, fabricarea plăcilor aglomerate din lemn, este preocupat de studiul *„apei vii"* ş.a. În timpul celei de-A Doua Conflagraţii Mondiale, la Paris, se ocupă de activităţi spcifice Crucii Roşii şi de perfecţionarea unei invenţii mai vechi: *sania cu turbină*. După 1945, a participat la mai multe programe de cercetări efectuate în S.U.A., a fost inginer-şef de studii tehnice la firma *Chicago Bridge and Iron Research* (Ilinois), la Laboratorul ***Henry Diamond*** pentru multiple aplicaţii ale *efectului* ***Coandă*** şi, între anii 1961-1965, a fost consultant la firma *Huyk Research Center*, Stanford, din California. Unele din ideile sale au fost folosite inclusiv în cadrul proiectului cosmic *Apollo*, modulele de aselenizare pe Lună fiind înzestrate cu aşa numiţii „epoleţi zburători", care funcţionau pe baza aplicării *efectului* ***Coandă***, al cărui studiu şi forme de aplicare în practică l-a preocupat de-a lungul anilor, mai ales pentru cucerirea oceanului aerian. Aşa cum declara chiar marele savant în ultimii ani ai vieţii, atunci când devenise membru al Academiei Române şi preşedinte al Institutului pentru Creaţie Ştiinţifică şi Tehnică (INCREST) din Bucureşti: *Avioanele de astăzi nu sunt decât o perfecţionare a jucăriilor de hârtie pe care le fac copiii. Sunt de părere că ar trebui să cercetăm pentru crearea unei maşini de zburat complet diferită, bazată pe alte principii ale zborului. Cred că aeronava viitorului va trebui să decoleze vertical, va zbura normal şi va ateriza tot vertical. Această maşină de zburat ar trebui să nu conţină piese în mişcare.*

Onoare şi glorie fără rezerve

În semn de recunoaştere a valoroaselor sale contribuţii în diferite domenii, **Henri Coandă** a fost sărbătorit în anul 1956 la Wings Club din New York ca *părintele aviaţiei reactive*, la 3 aprilie 1960 UNESCO i-a acordat ordinul *Meritul pentru cercetări ştiinţifice* în grad de comandor, în 1961 a fost decorat de guvernul francez cu *Medalia Militară*, în 1970 a devenit membru al Academiei Române şi în anul 1971 a fost ales membru de onoare al Societăţii Regale de Aeronautică din Marea Britanie.

Din anul 1988, în Secţia de Aviaţie a Muzeului Militar Naţional „Regele Ferdinand I" este expusă o replică la scara 1/1 a avionului turbopropulsor ***Coandă*** *1910*.

Pentru readucerea în memoria contemporanilor a acestor realizări tehnice deosebite, concepute de un fiu al meleagurilor româneşti, care şi-a început activitatea ca ofiţer al armatei noastre, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I", în colaborare cu Asociaţia Română pentru Propaganda şi Istoria Aeronauticii (ARPIA), cu Asociaţia Naţională a Cavalerilor Ordinului Virtutea Aeronautică (ANCOVA) şi cu Asociaţia Atheneum-Prietenii monumentelor a organizat expoziţia temporară, intitulată ***Centenarul aviaţiei cu reacţie–Coandă 1910,*** compusă din 50 de fotografii, multe necunoscute publicului larg, provenite din arhive private şi oficiale precum *Bristol Aero Collection*-Kemble, **Michel Marani** (istoric francez), **Victor Firoiu**, **Dan Antoniu**, Muzeul Aviaţiei Române şi, nu în ultimul rând, fototeca Muzeului Militar Naţional „Regele Ferdinand I".

Din istoria proiectului *Maschinenkarabiner.* Redutabila *Sturmgewehr-44*

de **Ioan Scafeş**
*(o adaptare după **Gazette des Armes**)*

Analiza desfăşurării Primului Război Mondial a condus la concluzii revoluţionare atât în ceea ce priveşte tactica, dar mai ales necesitatea dezvoltării unui nou armament, care să corespundă nevoilor impuse de conflictele moderne. Apariţia, în cel de-Al Doilea Război Mondial, a primei arme de asalt din istoria conflictelor militare constituie rezultatul acestor analize.

În armata germană, studiile au evidenţiat faptul că muniţia 8x57 JS (standard) era mult prea puternică pentru circumstanţele războiului modern. O analiză a *Gewehrprufungkommission*, Comisia pentru încercarea puştilor, intitulată „Avantajele adoptării unui nou cartuş intermediar", sublinia că majoritatea schimburilor de focuri pe front au loc la o distanţă mai mică de 400 m şi că ar fi indicat ca să se adopte un cartuş mai slab, ceea ce ar atrage după sine scăderea greutăţii armei, care ar deveni astfel mai manevrabilă. Mai mult însă, o muniţie mai slabă ar fi permis mecanismului unei astfel de arme să poată fi adaptat pentru executarea de tir automat.

Reticenţa Statului Major german, care nu vedea niciun avantaj să renunţe la standardizarea muniţiei, ce oferea facilităţi remarcabile în planul aprovizionării, a făcut ca studiul amintit să nu aibă o urmare imediată. Totuşi, în anul 1938, *Heeres Waffenamt*, Biroul pentru armament al armatei de uscat, a luat decizia producerii pentru armata germană a unei *Maschinenkarabiner*, armă automată, care să folosească o nouă muniţie aşa-zisă intermediară. Conform analizelor întreprinse, noua armă trebuia să îndeplinească mai multe condiţii de bază: să fie mai uşoară şi mai scurtă decât puşca de infanterie şi cu o traiectorie precisă până la cel puţin 600 m. Noul produs trebuia să fie prevăzut cu selector de tir pentru foc semiautomat şi foc automat, să aibă o cadenţă de 360-450 lovituri/minut şi, evident, să fie ieftină si simplu de fabricat.

Pentru acest proiect a fost aleasă, în luna mai 1938, firma *Waffen-und Fahrrardfabrik CG Haenel*, din Suhl, care, la rândul ei, i-a încredinţat materializarea lui **Hugo Schmeisser**, creatorul primului pistol-mitralieră german, celebrul de acum M.P. 18. În luna ianuarie 1941, *Waffenamt* a încheiat un acord similar cu altă firmă de prestigiu, *Walther Waffenfabrik AG* din Zella-Mehlis.

La acţiunea de realizare a proiectului *Maschinenkarabiner* (*MKb*) au fost cooptate încă două firme. Prima dintre acestea, *Merz-Werke*, din Frankfurt pe Main, era specializată în producţia de piese din metal ambutisate, iar cea de-a doua, *Munitionsfabrik Polte*, din Magdeburg, pe producţia de muniţii, care au primit sarcina de a realiza cartuşul adecvat noii arme.

Primii care s-au achitat de obligaţiile asumate au fost specialiştii uzinelor *Polte* care au creat, la începutul anului 1941, *Kurzpatrone* 7,92, cartuşul de 7,92 mm scurt. Soluţia aleasă a constat din scurtarea atât a glonţului cât şi a tubului cartuşului standard german, de la 57 la 33 mm, păstrându-se calibrul de 7,92 mm.

Firmele *Haenel* şi *Walther* şi-au finalizat cercetările în prima parte a anului 1942, prototipurile fiind desemnate de *Wehrmacht* cu indicativele *MKb 42 (H)* şi *MKb (W)*. Cele două arme semănau foarte mult prin filosofia care a stat la baza concepţiei: funcţionare pe baza împrumutului de gaze şi înglobarea unor piese care necesitau o prelucrare minimă. Mai mult chiar, aspectul lor exterior şi performanţele balistice erau foarte apropiate.

Prototipul *Haenel* realiza împrumutul de gaze prin intermediul unui tub, de lungimea ţevii, amplasat în partea superioară a acesteia. În interiorul tubului se deplasa un piston care, împins înapoi de presiunea gazelor, producea încărcarea automată şi armarea percutorului. Prototipul *Walther* funcţiona pe baza aceluiaşi principiu, însă recuperarea gazelor se realiza nu prin tub de gaze, ci printr-un manşon care înconjura ţeava pe 3/4 din lungime, captaând gazul prin două orificii practicate în ţeava respectivă.

În vara anului 1942, a început producţia unui număr de exemplare de *MKb 42 (H)* şi *MKb 42 (W)* ce urmau să fie testate în condiţii de luptă. Paralel, a fost demarată şi producţia noii muniţii 7,92 x 33 (*Kurzpatrone*), până în luna septembrie fiind livrată *Wehrmacht*-ului o cantitate de 8.500.000 de cartuşe.

După încă o analiză a celor două prototipuri, *Waffenamt* a decis păstrarea pentru producţie a *MKb 42(H)*. *MKb 42(W)* a fost abandonat in luna noiembrie 1942, cu toate că în practică întrunise aprecieri favorabile. Motivul acestei decizii rezida atât în rezervele asupra capacităţilor firmei *Walther* (angrenată deja în producţia unor tipuri de arme intens solicitate: *Gew. 43*, *P-38*, *P.P.*, *P.P.K.*) cât şi în îndoielile generate de sistemul original de recuperare a gazului, care a trezit contradicţii în rândul specialiştilor.

Producţia *MKb 42(H)* a început la sfârşitul anului 1942, însă în cantităţi restrânse deoarece, fapt mai puţin obişnuit pentru Germania, la nivelul cel mai înalt nu fusese luată încă nicio decizie fermă. Proiectul *Maschinenkarabiner* s-a derulat de la început cu dificultaăţi deoarece **Adolf Hitler** şi-a exprimat încă din 1939 îndoieli asupra sa. Acestea se rezumau la faptul că, în opinia sa, *MKb* nu este aptă pentru nicio destinaţie, deşi se vrea a fi o armă universală, că necesita o nouă muniţie, în timp ce în depozitele *Wehrmacht*-ului se aflau peste opt miliarde de cartuşe standard. Nu în ultimul rând, **Hitler** mai

adăuga că arma este grea şi incomodă datorită încărcătorului masiv.

La începutul anului 1943, *Maschinenkarabiner* 42 (*Haenel*) a primit un nou indicativ: *Maschinenpistole* 43 (MP 43). Această redesemnare marca o încercare de captare a bunavoinţei *Führer*-ului, care se arătase permanent preocupat de sporirea numărului de pistoale-mitralieră, mitraliere, puşti semiautomate şi puşti cu lunetă. Cu toate acestea, în luna februarie 1943, **Hitler** a decis abandonarea proiectului *MKb*, invocând greutatea prea mare a armei şi lipsa de sens a fabricării unei noi muniţii.

Destinul *MP 43* a luat însă o turnură favorabilă tot datorită unei decizii a lui **Hitler**. În luna martie, el a decis, din motive economice, asamblarea tuturor *MP 43* care se puteau alcătui din piesele componente deja fabricate. Sub acest idicativ au fost trimise pe Frontul de Răsărit, unor unităţi din componenta Grupului de Armate Nord, un numar de circa 8.000 *MKb 42(H)* şi 5.000 *MKb 42(W)*. Aprecierile extrem de favorabile pe care le-a întrunit *MP 43*, atât din partea militarilor din prima linie, cât şi a comandanţilor diferitelor eşaloane, care s-au exprimat cu hotărâre pentru introducerea sa în serviciu în cel mai scurt interval, au schimbat în mod fericit soarta armei.

Astfel, în luna iulie 1943, *MP 43* (fost *MKb 42 Haenel*) va începe să fie produs în serie sub indicativul de MP 43/I. Acesta se deosebea de *MKb 42(H)* prin scurtarea tubului de gaze şi prin alte câteva modificari ale cuplului culată-piston de gaze. În plus, *MP 43/I* era echipat cu un dispozitiv pentru fixarea lunetei *ZF 41* (o nouă măsură pentru a-l sensibiliza pe **Hitler**) şi cu o ţeavă ce permitea montarea lansatorului de grenade *MP-Granatgerät 43* (o facilitate de care s-a uzitat însă prea puţin).

Aprecierile pozitive au ajuns să modifice radical atitudinea lui **Hitler** care, în sfârşit cucerit de posibilităţile largi oferite de noua armă, decidea, la 30 septembrie 1943, înlocuirea pistoalelor-mitralieră *MP 40* cu *MP 43/I*, cerând ca ordinul să fie urmat foarte repede.

La 6 aprilie 1943, *MP 43* va primi un nou indicativ: *Maschinenpistole 44* (*MP 44*), fapt care însă trebuie pus pe seama unor considerente politice întrucât era vorba, practic, de aceeaşi armă fără nicio modificare evidentă.

Peste opt luni, la 9 decembrie 1944, arma va fi adoptată oficial de armata germana. Cu acest prilej, va fi „botezată" din nou, primind denumirea de *Sturmgewehr 44* (*StG 44*). Denumirea de puşcă de asalt (*Sturmgewehr*) reflecta pe deplin caracteristicile ei tehnico-tactice şi destinaţia pentru care fusese creată, eliminând confuzia produsă de denumirile anterioare: *Maschinenkarabiner* (carabina automată) sau *Maschinenpistole* (pistol-mitraliera).

Caracteristici tehnico-tactice

Calibru: 7,92 mm
Capacitate încărcător: 30 lovituri
Muniţie: 7,92 X 33
Greutate încărcător plin: 920 g.
Lungime: 930 mm
Viteza iniţială: 685 m/s
Lungime ţeavă: 410 mm
Bătaie maximă: 2.500 m
Greutate cu încărcător gol: 4.260 g.
Bătaie utilă: 800 m
Greutate cu încărcător plin: 5.540
Cadenţa practică: 450 lov./minut.

StG 44 a fost gândit ca o armă universală, menită să înlocuiască puştile, pistoalele-mitralieră şi puştile-mitralieră din dotare. Ca atare, el a fost prevăzut cu o serie de accesorii care îi sporeau valenţele: lansator de grenade *MP-Granatgerat 43*, care se putea ataşa la *MKb 42* şi *MP 43/I* (*MP 43*, *MP 44* si *StG 44* aveau posibilitatea adaptării lansatorului de grenade utilizat pentru arma de infanterie *Kar 98 k*); luneta ZF 41 (cu putere de mărire de 1,5 ori) care se putea monta pe ghidajele existente de-o parte şi alta a înălţătorului la *MKb 42* şi *MP 43/I*.

Pentru modelele ulterioare s-a renunţat la ideea dotării cu lunete, pentru tirul de mare precizie fiind preferate *Kar 98 k* şi *Gew 43*. Ate dotări suplimentare: echipament de vizare nocturnă cu raze infraroşii *„Vampir" Zilgerat 1229*, produs de firmele *Forschungsansalt Deutsche Reichpost* din Berlin şi *Ernst Leitz* din Wetzlar; adaptor cu ţevi curbe în două variante: „Vorsatz I" (care devia glonţul cu 30^0), destinat infanteriei şi „Vorsatz P" (care devia glonţul cu 90^0), destinat acoperirii unghiurilor moarte ale blindatelor, împotriva vânătorilor de care.

În armata germană, *Sturmgewehr 44* a intrat iniţial în dotarea unor unităţi de infanterie şi de vânători de munte. Ulterior, a fost distribuit şi ca armament de bord secundar pe un număr de tancuri, urmând să înlocuiască mitralierele din cupolele turelelor ultimelor tipuri de tancuri din clasa „Tiger" şi „Panther". În ultimul an al războiului, *StG 44* a devenit arma personală a echipajelor de *Jagdpanzer 38 (t) „Hetzer"*, luând locul pistoalelor-mitralieră *MP 40*; acelaşi lucru s-a intenţionat şi în cazul echipajelor tancurilor de mare tonaj, mai ales pentru protecţia împotriva vânătorilor de care şi ca mijloc de apărare antiaeriană în cazul atacurilor la joasă altitudine.

Cu toate calităţile total deosebite pentru o armă portativă de gabaritul său, *StG 44* a avut o utilizare restrânsă totuşi, deşi, după datele existente au fost produse, într-un interval relativ scurt, peste 300.000 de arme. Cauza uzului relativ limitat a constituit-o incapacitatea industriei germane de a asigura muniţia specifică în cantităţi suficiente, ceea ce a făcut ca, la sfârşitul războiului, aliaţii să găsească în depozitele *Wehrmacht*-ului un mare numar de *Sturmgewehr 44* noi.

În altă ordine de idei, fară a fi o armă regulamentară pentru armata română, *Sturmgewehr 44* a fost utilizat frecvent şi de militarii noştri, care i-au apreciat fără rezerve realele calităţi, în special, ca o ironie a sorţii!, chiar în timpul campaniei din Vest.

Cariera *StG 44* a continuat însă şi dupa anul 1945. Armele capturate de aliaţi s-au răspândit în întreaga lume. Armatele Israelului, Iugoslaviei, precum şi ale unor state din blocul sovietic au utilizat masiv această armă revoluţionară, în special în primul deceniu postbelic. În deceniile următoare, puşca de asalt md. 44 a constituit o prezenţă constantă în arsenalele mişcărilor insurecţionale din întreaga lume, fiind întâlnită chiar la sfârşitul deceniului opt, în timpul luptelor din Liban.

Faima *StG 44* s-a amplificat prin apariţia, în anul 1947, a puştii de asalt *A.K. 47* care a preluat nu numai designul şi principiile constructive, ci şi ideea unei muniţii intermediare, pe care sovieticii au realizat-o în acelaşi mod cu constructorii germani din vremea lui **Hitler**.

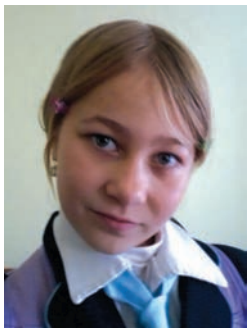
continuare în pag. 2

mare. Maşinele de secerat suflă greu, pufăind nori groşi de fum, coloane lungi de boi aşteaptă deoparte, gata să înceapă transportul recoltei, tehnica înaintată a apusului stă alături de metodele primitive ale Orientului. Prin oraşe, europenizarea crescândă îţi sare în ochi de la gară./…/ Eleganţa se lăfăieşte lângă simplicitatea rustică, luxul lângă sărăcie, şi între aceste contraste, între oraşe şi sate, nu există decât o singură trăsătură de unire, care nu cunoaşte deosebire între sărac şi bogat, care pare a nu simţi asprimea vieţii pământeşti: ţiganul. El duce o viaţă nomadă, rătăcind de colo colo, în căruţele cu corturi, sau hoinărind ca spoitori şi căldărari; câte odată se aşează prin sate şi duc viaţă de plugar legată de brazdă. Culoarea lor smeadă-închisă, nasurile lor aquiline mândre şi pletele lucitoare negre, zdrenţele ţipătoare şi pestriţe de pe dânşii şi corturile sau colibele primitive, în cari trăiesc, îi deosebesc din prima ochire de massa omogenă a ţăranilor români, ei par a fi elementul de baştină al ţării, pretutindeni răsar ca din pământ, pretutindeni dispreţuiţi peste măsură şi blestemaţi, şi totuşi veseli întotdeauna şi fără grijă…

De ce insist cu acest citat? Nu cred că trebuie să comentez prea mult mai ales acum când cu totul altele sunt problemele cu adevărat importante şi grave ale naţiei! Totuşi, cum pe retină încă-mi stăruie acel incident de comunicare, ca să spun aşa, petrecut la recentul Summit NATO de la Lisabona între preşedintele **Traian Băsescu** şi cel al Franţei, din ce în ce mai ciudatul **Nicolas Sarkozy**, care ar fi avut la bază, cică, inclusiv nişte dezacorduri privind modul de rezolvare a din ce în ce mai acutei probleme a ţiganilor mioritici pripăşiţi pe sub Turnul Eiffel. Ce ar mai fi de zis în aceste condiţii când inclusiv presa occidentală a acordat spaţii ample, comentând în fel şi chip refuzul francezului de a dialoga cu **Băsescu**? Dincolo de faptul că în România de la această oră este vizibilă mai rău decât acum circa un veac, în plin război mondial, trista paragină a câmpiilor atât de roditoare în alte condiţii politice, problema ţiganilor este mai actuală ca oricând. Cu două mari, fundamentale diferenţe. Dacă ziaristul neamţ îl deosebea clar pe ţigan de *massa omogenă* a ţăranilor români, azi, sărmanul european civilizat, şi în special maghiaro-franco-beduinul şi ce altă naţie o mai fi acest preşedinte trăitor la Paris este atât de derutat, ca să nu spun de incult, de ignorant şi chiar de răuvoitor, încât habar nu are cine e ţigan şi cine e român. Dar nu acest aspect are importanţă, ci un cu totul altul, anume că, la ora de faţă, ţiganul, acest paria etern al lumii sclifosite este *trăsătură de unire* prin excelenţă între orientul barbar de la gurile Dunării şi europeanul scrobit de pe malul Senei, nu numai între sărăcia lucie de la sate ori din mahalaua bucureşteană şi zonele rezidenţiale unde se lăfăie îmbuibaţii, protipendada, beizadelele, târfele de lux, parveniţii ş.a.m.d. Or, în aceste condiţii, când un strămoş de emigrant el însuşi care, cel puţin după numele de familie, pare a fi prezidentul francez – ca să luăm doar vârful aisbergului –, se face că nu vede fondul real al problemei şi caută metode de rezolvare rudimentare, fără nicio finalitate pe termen lung, cum să nu te gândeşti automat la varianta nazistă, la soluţia finală, la...? Şi cu toate acestea, la fel ca şi evreul, poate mai în mare măsură decâta acesta, ţiganul este cetăţean al lumii, nu numai al României Eterne sau al colţului acesta de Europă! Dar nu numai atât: inconştient sau poate că legic, el curge conform principiului vaselor comunicante, se infiltrează acolo unde găseşte teren favorabil, deocamdată insidios, mai mult sau mai puţin deranjabil, în ciuda coţcăriilor şi nenorocirilor de care este acuzat, însă nu m-ar mira ca mâine, chiar, în virtutea unor reţete verificabile deja şi în alte cazuri, să emită pretenţii la o ţară a lui... Pe care să o denumească Rromania (de ce nu Frranţa?!), Romlandia sau cine ştie cum, în funcţie de ce le-o mai veni atunci pe chelie! Lor sau altora, depinde cine va fi să fie mai interesat de problemă... Până una alta, deocamdată, ei se scurg. Sau, după cum foarte frumos spune un cântec al lor, *trec... Se duc şi petrec*... Şi realitatea, că vrem sau că nu vrem, aceasta este, una extrem de simplă, în fond: Atâta vreme cât vor exista pe lume bogaţi, îmbuibaţi, pământuri mănoase şi soare, ei vor fi acolo. Ca ereţii în preajma puilor de potârniche, ca lupii la stână, ca putregaiul în copacul cel mai semeţ al pădurii, dacă vreţi. ...Sau ca hienele în preajma hoitului, pregătite să-l ia degrabă-n primire imediat cum leii eliberează terenul. Dar vor fi! *Pretutindeni dispreţuiţi peste măsură şi blestemaţi, şi totuşi veseli întotdeauna şi fără grijă*. Exact cum spunea ziaristul militar german acum aproape un veac. Asta e!

Condeie la orizont

Emoţie de toamnă

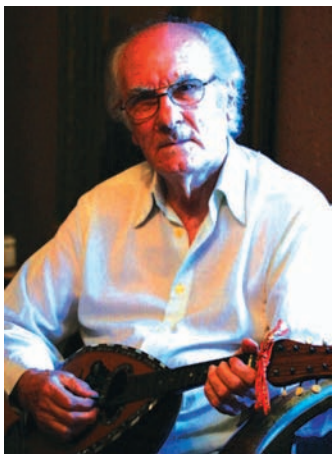
de **Medeea Tabîrcă**, clasa a VI-a, şcoala *Sfântul Nicolae*, Pietroşita

Amiază…

Astrul emoţiei şi al nostalgiei coboară spre coline şi, treptat, satanicul foc atacă pădurea, luptându-se cu bietele frunze care, uşor, uşor, cedează neputincioase. Vrăjită, admir spectacolul vieţii şi al culorilor. Parcă inima ei caldă, a pădurii, adică, încă, îmi dă curaj. Iar micilor vieţuitoare din jur, nevăzute şi totuşi prezente acolo, sub frunze, o şansă la renaştere. Cu ochii plini de vise, cu sufletul aprins de dor, întâmpin miracolul naturii ce continuă să strălucească, deşi din ce în ce mai palid, în vreme ce nostalgia toamnei trecute îmi învăluie, încă, mirarea, gândul şi sufletul. Iar curcubeul îmi luminează cărarea, goală, cumva, însă plină de speranţă, totodată... Şi parcă intru intr-o lume de basm, încoronată de zânele naturii. Poleită în aur, o dată cu mine, însăşi Toamna păşeşte grabită pe vale. Ne privim în ochi şi sentimentele pe care le încerc sunt de nedescris. Căutându-mi prietenele, păsările, primsoliste ale concertului vesel din primavară, constat că nu le găsesc. Au plecat... Cum? şi nici măcar nu mi-au dat de veste! Tăcere... Tăcere de mormânt. Zare pustie, peisaj de vis cu frunze moarte. Acum mă gândesc la soarele zbuciumat şi stins. Până şi el pleacă, se ascunde, speriat, sub bolta viselor, fugărit de un balaur, parcă. Oare, ploaia de lumină a astrului auriu va mai vizita vreodată regatul meu? Cert este un singur lucru: lacrimile lui septembrie trezesc cerul mâhnit şi rece. Atmosfera ciudată din faţa ochilor îmi sugerează un câmp de luptă, un război al culorilor însă şi al patimilor. Victime sigure: animalele. şi parcă aievea le văd cum, cu ochii trişti, îşi îndură-n deplină tăcere chinul şi jalea.

Emoţii, sentimente, amintiri... Toate aceste detalii întăresc prezenţa unei toamne timpurii, vestită de toţi mesagerii ei. Un colţ de paradis şi culoare, îmbinat cu un strop de magie, dar şi cu mâhnire, formează o emoţie veche şi stranie: emoţie de toamnă...

Tragedia de pe *Mântuirea*[1]

de **Zaharia Potârniche**

Prizoniera chiriei Sofia

Locuind foarte aproape, deşi de acum era măritată de ceva vreme, Adriana îşi făcuse obiceiul de a lua cafeaua de dimineaţă tot cu mama. Ritual la care, deşi nu chiar în fiecare zi a săptămânii, nu ezita să-şi facă apariţia şi chiria Sofia, o bătrână grecoaică foarte apreciată pentru darul ei de a ghici în cafea. De altminteri, cum era ea foarte superstiţioasă, Adriana căuta intenţionat să fie prezentă acolo, veritabilă prizonieră a chiriei Sofia, expertă şi în datul în cărţi, drumurile ei devenind tot mai dese din momentul când şeful echipajului de pe pasagerul *Giurgiu*, al cărui secund era, întâmplător, soţul ei şi cumnatul meu, Daniel, fusese strivit de ponton în clipa când, neatent sau poate că prea sigur de el, coborâse ca să lege parâma de acostare la baba. şi, de parcă abia aşteptau, semnele rele ale destinului nu au întârziat să se arate!

Era într-o superbă dimineaţă de mai când chiria Sofia s-a prezentat din nou la datorie, ca o salariată conştiincioasă. Înaltă, uscăţivă, cu părul tot alb şi cu nişte ochelari mari, de baga, foarte sărmană, dar cu privirea blândă şi plăcută ca prezenţă, bătrâna se înţelegea cu mama în greceşte, aşa că eu chiar dacă aş fi tras cu urechea nu aş fi înţeles mare lucru. Şi totuşi, după mimica şi gesturile ei, în dimineaţa aceea de mai am priceput că lucrurile erau cu totul altfel decât în bună regulă ca şi până atunci. Şi timpul avea să-mi confirme că, într-adevăr, atunci, în acea dimineaţă adică, în ceşcuţa Adrianei se arătase prima cumpănă a destinului ei atât de fericit până în clipa aceea. Un mic semn a crucii rătăcit pe undeva, pe fundul ceşcuţei, pe care chiria Sofia l-a zărise imediat cum îşi aruncase ochii pe fundul ceşcuţei şi, pe moment, a rămas mută de spaimă. Dar şi-a revenit imediat şi, cu aerul ei inocent, de băbuţă cuminte, i-a spus sorei mele mai cu înflăcărare decât de obicei că, negreşit, o aşteaptă numai bucurii la drum de seară, răbdar şi încredere să aibă... Pe mama, însă, în virtutea prieteniei lor de demult, dar nu numai pentru asta, nu o putea înşela. Aşa că de cum Adriana a plecat de acolo, fericită, chiria Sofia a privit-o pe mama cu mare îngrijorare în ochi şi, în cuvinte atent alese i-a dezvăluit adevărul. Şi dimineţi la rând, după aceea, tot cercetând ceşcuţa de cafea a Adrianei, chiria Sofia i-a spus mamei acelaşi lucru, anume că pe sora mea, pe familia sorei mele, maai exact, o aştepta o mare nenorocire. Acolo, pe fundul ceşcuţei, deci, chiria Sofia, cea care nu se înşelase absolut niciodată, citise de câteva ori la rând semnul unei morţi groaznice. Ceea ce care pe mama a avut darul să o aducă la disperare. Ce era de făcut? Cum te poţi opune tu, simplu om, implacabilului semn al destinului?

Atunci, în disperare de cauză, primul gând al mamei a fost să-i destăinuie şi tatei ceea ce aflase ea de la chiria Sofia. Dar cum să-i spună? şi când? Că până atunci el nici nu vrusese să audă despre aşa ceva, pentru el previziunile bătrânei grecoaice fiind nimic altceva decât vorbe goale, de femeie simplă, incultă, cum să crezi asemenea bazaconii? Şi-a luat inima-n dinţi şi i-a spus, totuşi. Curios lucru, de astă dată, tata nu a mai zâmbit indiferent, dimpotrivă, s-a supărat teribil. şi i-a zis mamei să nu o mai pripăşească pe chiria Sofia pe acolo, fiindcă e o cobe, le poate aduce, într-adevăr, cine mai ştie ce nenorocire în casă cu prevestirile ei. Desigur, mama nu putea face asta, doar erau cunoştinţe bune şi chiar prietene de o viaţă. În schimb, a găsit de cuviinţă ca să dea fuga la părintele Calinic, preotul catedralei, care parcă o aştepta, unde a dat un acatist pentru sănătatea şi ocrotirea familiei sorei mele. Plus că trei zile la rând, după aceea, părintele Calinic s-a rugat, în altar, pentru îndepărtarea răului. Şi lucrurile au părut să reintren normal.

Lada cu clopoţei

Ofiţerul de marină Daniel Dumitrescu şi Adriana, cea mai mare dintre surorile mele, s-au cunoscut într-un aprilie fascinant, anul de graţie 1929, cu flori parfumate şi soare strălucitor. S-au logodit cu puţin înainte de venirea Crăciunului, iar după Anul Nou erau deja căsătoriţi. Şi toată această grabă întrucât imediat în primăvara lui 1930, Daniel urma să fie ambarcat pe *Giurgiu*, cea mai mare dintre navele de pasageri, cu zbaturi, care făceau cursa regulată Brăila-Vâlcov-Ştefan cel Mare şi retur. Naşi le-au fost Lelia şi Adam Jijie, care mă botezaseră şi pe mine.

Venind din nou primăvara, tinerii însuraţei s-au mutat la Galaţi, într-un cochet apartament cu două camere, cu chirie, pe strada Constandache, la familia Gheorghe Muşetescu, întâmplător sau nu preşedintele sindicatului muncitorilor portuari, care avea o fiică pe nume Steluţa, de vârsta mea. Şase ani a stat Adriana la Galaţi, acolo, în locuinţa familiei Muşetescu, din apropierea debarcaderului NFR[2]. Şi viaţa decurgea liniştită şi frumoasă.

Era primăvară, deci, când a apărut Daniel în viaţa sorei mele şi când inima ei a vibrat cu adevărat pentru cineva drag. Era un tânăr zvelt, de numai 22 de ani, care deja zdruncinase multe inimi fragile din portul speranţelor şi al aşteptărilor de acolo, de la capătul Dunării. Impozant ca un zeu, în uniforma aceea a marinei comerciale, cu galonul simplu, fără ochiul lui Nelson pe manşetă, avea un farmec aparte, irezistibil, multiplicat de un zâmbet senin, deschis, tineresc, parcă afişat din naştere acolo, în contrast cu penumbra lăsată de cozorocul caschetei, cu cocarda NFR. Făcea parte dintr-o familie obişnuită prin locurile acelea, tatăl său fiind o viaţă întreagă şlepar, căpitan de şelp, mai exact, asta după ce terminase stagiul militar la marina grănicerească, cu gradul de sergent şi cu un ceas marca *Tellus*-Grănicer, cum era obiceiul, amănunt deosebit de relevant pe vremaea aceea. Ca orice şlepar care se respectă şi care, desigur, are un fiu, este de la sine înţeles că l-a ţinut pe Daniel mai tot timpul alături de el, îndeosebi în vacanţe, acolo pe şlep, învăţându-l multe din secretele meseriei. Şi fireşte că visul cel mare al tânărului nu era altul decât acela de a ajunge ofiţer în marina fluvială, mai apoi pilot de Dunăre la Comisia Europeană, fapt pentru care va urma şcoala Navală de la ţiglina, axată în special pe o practică solidă, pe Dunăre, cu bătrâna navă-şcoală *Griviţa*, sub bagheta celor mai vestiţi profesori-ofiţeri. şi uite că acum era ofiţer secund, deja, pe una dintre cele mai importante nave de pasaferi de pe Dunăre.

Se pare însă că destinul începuse să-şi ţească iţele lui complicate, în ceea ce-l privea pe Daniel, încă din primele zile ale carierei lui când, debarcând în portul Sulina, o zărise fără să vrea

aşteptând acolo, pe chei, în mulţimea de gură-cască, pe Adriana. Ah, ce bărbat, cum să nu se îndrăgostească de el sora mea! Întâmplările tragice de mai apoi au făcut să pierdem, o dată cu el, inclusiv albumul cu fotografii, dar dacă cineva ar dori să-i cunoască chipul, este destul să decupeze partea de la rădăcina nasului în sus din fotografia actorului de film **Robert Taylor**, din anii 1930-1940, şi să o combine cu cea a lui **Jan Chipura**, de la acesta din urmă „furând" până şi vocea. Tinereţea lui însă şi optimismul erau la ora aceea cele mai mari atuuri. Şi parcă-l văd ca ieri oprindu-se-n faţa casei noastre pentru întâia oară, într-o splendidă zi de aprilie a anului 1929, când tufele de liliac abia-nfloreau, iar briza mării mătura străzuile Sulinei, răcoroasă şi parfumată. Eram în curte, cu Bubi, căţelul nostru cu blana albă şi deasă ca lâna, călărindu-l de zor, când „secundul cel nou" de pe *Giurgiu* s-a oprit în faţa porţii, cercetându-mă printre ulucile de lemn ale porţii după care, cu zâmbetul acela al lui atât de fermecător şi vocea puternică, uşor cântată, mi s-a adresat în loc de salut:

– Noi doi o să fim buni prieteni!

Promenada în Sulina acelor ani începea din faţa Palatului Comisiunii şi se termina în zona magazinului de manufactură al lui Braunştein, dacă nu al lui Jack Panici, în a cărui imediată apropiere se afla şi manufactura lui Armeanu, unde era vânzător vărul nostru Vanghele, fiul mătuşii Rona, sora mamei, căsătorită cu băcanul grec Marcari. Odată ajunşi acolo, tinerii amorezi priveau la vitrine şi-şi făceau planuri de viitor admirând mărfurile expuse, în timp ce din uşa prăvăliilor negustorii apelau la un întreg arsenal de trucuri şi strategii ca să-i determine să le păşească pragul. De cum să încropea amurgul, însă, fetele de familie bună erau conduse acasă cu un sărut discret la despărţire şi o fugară strângere de mână. Atunci, când vârsta de măritiş începea de pe la 15 ani, la 21 de ani, vârsta majoratului, adică, o fată fiind considerată deja trecută, întâlnirile acestea erau foarte atent supravegheate de către părinţi. Dacă tânărul îşi formula intenţia fermă de căsătorie, atunci devenea invitatul oficial în casa părinţilor fetei, nici într-un caz însă în fiecare zi. Plus că nici nu se putea concepe căsătorie fără logodnă, or, aceasta dura uneori şi un an, ca tinerii să se poată cunoaşte şi adapta reciproc, astfel că dacă despre ruperea unei logodne înainre de nuntă se mai pomenea, divorţurile erau evenimente rarisime, comentate şi condamnate de întreaga societate, mai ales când la mijloc interveneau şi copiii. Înţelepte mai erau regulile societăţii de altădată! şi cu toate că s-ar fi cununat de cum s-au văzut, Adriana şi Daniel nu puteau face rabat de la regulile acelea instaurate de când lumea, parcă.

Ion Hultoană, *In Deltă cu barca,* ulei pe panză

– Tu trebuie să fii ştefănuţ, fratele cel mic al Adrianei, nu-i aşa?

Mai înainte de a-i răspunde, însă, fereastra care da spre curte s-a deschis şi, din cadrul ei, vădit emoţionată, Adriana i-a strigat:

– Cobor imediat, Daniel!

Şi au plecat ţinându-se de mână, nu înainte ca, trecând pe lângă mine, Daniel să se aplece şi, mângâindu-mă pe obraz, să-mi spună:

Printre altele, ca dar de nuntă, Adriana primise de la soacra ei, de acum văduvă de ceva ani, în urma unui accident suferit de bătrânul şlepar, o ladă frumoasă, bine legată în benzi de alamă, pe care ea o denumise lada cu clopoţei. O adusese ea însăşi, cândva, dintr-un voiaj la Viena, cu şlepul, şi nu era o ladă oarecare, pentru că atunci când o deschideai, se auzea un ciudat clinchet de clopoţei, ca un fel de semnal de alarmă în caz de furt. Acolo, în lada aceea miraculoasă, pe fundul ei, mai exact, într-un compartiment secret, sora mea, care, de altminteri, era foarte strânsă la pungă, şi care îşi pusese în minte să-şi cumpere cât mai curând o căsuţă a lor, la Galaţi, ţinea bine dosite bancnotele de câte 500 şi 1000 de lei care circulau pe atunci. Însăşi bătrâna ei soacră, când i-a dăruit lada cu clopoţei, i-a spus secretul ei şi, totodată, în mare taină, a şi atenţionat-o:

– Nimeni, nici măcar Daniel nu trebuie să ştie câţi bănuţi ai adunat tu aici! Dimpotrivă, să te vaieţi întruna că viaţa e scumpă şi că banii nu-ţi ajung, altminteri, el, care este cam galanton, la fel ca sărmanul tată-său, o să înceapă să-i arunce în dreapta şi-n stânga. Nu trebuie să tencurci nici cu Casa de Economii, cu atât mai mult cu băncile; astea dau faliment şi te-alegi, din toată munculiţa voastră, cu praful de pe tobă. Ascultă-mă ce-ţi spun, că o să-ţi prindă bine! A ascultat-o şi nu peste mulţia ani şi-au împlinit primul lor vis, o căsuţă frumoasă ca-n poveşti...

Vacanţa mare. Ultima cursă

Şi într-o altă bună zi din anul 1935 a venit vacanţa mare. Absolvisem ce de a II-a clasă secundară ca premiant şi, drept recompensă, Adriana m-a luat cu ea la Galaţi. Era, cu adevărat, prima mea ieşire din Sulina, eveniment epocal, cu adânci rezonnţe în sufletul meu de copil al Deltei. Azi încă-mi stăruie pe retină momentul unic, aidoma unei explozii de lumină şi culoare când, dintr-o dată, de după pădurile de sălcii şi plopi, au apărut dealurile Beştepeului din apropierea comunei Mahmudia. Apoi marele golf din faţa oraşului Tulcea, cu colnicul Horia şi Monumentul Independenţei de pe creastă. Ca şi bătrânul minaret din faţa liceului de băieţi, cu ferestrele lui specifice, în boltă romană. Şi toate acestea se oglindeau în apele bătrânului Danubiu ce se scurgea lin, încărcat de istorie, către Sulina mea iubită. Şi de acolo, de la comanda vasului, unde căpitanul, bun amic al cumnatului Daniel, ne adusese două şezlonguri, pri-

continuare în pag 25

urmare din pag 5

coşciugele. Erau pline cu puşti; nişte puşcoace din acelea rămase, cred, de la Războiul pentru Independenţă. Acum ştim că începuse contrarevoluţia din Ungaria, dar noi atunci, la acea oră, nu aveam de unde să aflăm. Sigur, nu s-a distribuit nicio armă, dar e clar că dacă se îngroşa gluma... Bine că a rămas aşa!

Zum sehen geboren

– Dar apropo de tatăl dumneavoastră, care era infanterist convins, cum se face că aţi ales altă armă, una perfect paralelă cu infanteria, ca să zic aşa?

– Tata ştia că infanterist nu o să mă fac în viaţa vieţii lui şi, cu intervenţii, că doar îi mai rămăseseră destui foşti camarazi de front prin armată, în ciuda epurărilor, a blocat un loc la o armă tehnică. Nu m-am gândit vreodată, ce-i drept, că voi ajunge la topo, mai ales că, dacă ai citit cartea mea de amintiri, poate că ai reţinut amănuntul că, rămânând corigent şi nevoit fiind să dau bacul în toamnă, la Câmplung Moldovenesc, laolaltă cu alţii câţiva pe care nu-i aştepta nimic altceva în afară de infanteria de la Sibiu, eu am stat liniştit întrucât îl preavizasem pe tata că ori ies din armată, ori merg la locul protejat de el. Pe scurt, aşa m-am regăsit imediat mai apoi înregimentat la şcoala militară de radiolocaţie, de căi ferate, de topografie şi meteorologie, cum îi spunea atunci, şi care funcţiona pe fostul stabiliment al Ministerului Apărării Naţionale, în Drumul Taberei.

– V-a plăcut şcoala aceasta?

– Mi-a plăcut la nebunie! Nu şcoala ca atare, ci meseria. A fost superbă şi, cu toate că nu se mai practică, datorită evoluţiei tehnico-ştiinţifice, astăzi ajungându-se până acolo încât, dintr-un avion sau satelit, planimetrezi întreg pământul, putând face toate hărţile posibile şi imposibile, iar cu ajutorul spionilor, care bat ţara în lung şi-n lat, ca turişti, după fler, afli orice depozit, orice amplasament, orice obiectiv de importanţă strategică, tactică sau, mă rog, militară, eu sunt fericit că am putut să prind perioada ei de glorie, când, având în vedere şi anii mei tineri de atunci, mi se părea că nimic nu este mai frumos pe lume decât să fii ofiţer topogeodez.

– Şi totuşi aceasta nu v-a împiedicat să trădaţi şi cu prima ocazie, sau cu a doua, mă rog, să fugiţi către film, dar mai ales către arta grafică, poate şi ca o soluţie compensatorie, gândesc, a unei vieţi lipsite totuşi de multe dintre avantajele civiliei.

– Acestea – şi în special arta grafică! – sunt nişte rămăşiţe genetice. şi mama, şi tata desenau foarte bine: mama artistic, tata – tehnic. Mama se prindea la orice poantă de caricatură, tata la nimic, doar la ale lui **Matty**, unde jumătate din compoziţie era axată pe text. Ei, şi poate că aşa se face că şi eu desenam foarte bine, în orice clasă, în orice an; nu a fost altcineva mai bun ca mine la desen, cam de la clasa a IV-a, deci de la circa 11 ani, când suprarealismul şi bazaconiile mi-au invadat capul.

– Şi ce v-a adus satisfacţie mai mare, ofiţeria, cinematografia sau arta plastică?

– Întrebarea este foarte grea!... Şi nu ştiu cum să-ţi explic pentru a mă înţelege mai bine, dar în orice caz, un punct de plecare a fost pe la 25 de ani când, încă ofiţer topogeodez fiind, intrând într-o librărie de provincie, pe la Miercurea Ciuc, am dat peste o anume carte din care mă interesa teribil un anume fragment. Dar neavând bani s-o cumpăr, neexistând nici xeroxuri, ca acum, nici posibilitatea să-i spun vreunei vânzătoarei ca să mi-o reţină până fac rost de bani întrucât mă aflam în drum spre cantonamentul din comuna Olteni, uitându-mă în toate părţile, ca hoţii, pe furiş, întrucât nu dădea bine să mă vadă cineva ce fac întrucât eram şi în uniformă, mi-am copiat pe manşeta unui ziar o expresie din **Goethe** reţinută de pictorul **Pallady** în jurnalul său pe 1 ianuarie 1941, adică exact cu 43 de zile înainte să mă nasc eu, care suna aşa: *Zum sehen geboren/ Zum schauen bestelit*, adică *Născut să vadă/ Menit să contemple*! Ei, şi de atunci începând, în fiecare an, de ziua mea de naştere, îmi aduc aminte în aşa de mare măsură de clipele acelea încât am senzaţia că acele cuvinte au fost scrise anume pentru mine. Acum, te las pe tine să deduci ce mi-a adus cele mai mari satisfacţii pe lumea aceasta: faptul de a fi ofiţer geodez, ofiţer cineast sau ofiţer pur şi simplu... Şi fără a avea studii de artă plastică, să obţin 23 de premii internaţionale şi numai... 22 de premii naţionale. Iar pe deasupra, să mai fiu şi membru al Uniunii Artiştilor Plastici! În orice caz, dacă e să concluzionăm, o mână o spală pe alta şi amândouă faţa. Acum, când mă gândesc, privind retrospectiv, îmi dau seama că acesta a fost un coctail ieşit din comun; Dumnezeu l-a făcut special pentru mine! Simţul de observaţie pe care l-am avut extrem de dezvoltat, sper că-l mai am şi azi, m-a făcut să-mi aleg artele vizuale. Cu ochii înţeleg mai mult decât pricep cu creierul, deşi logica ar fi alta de la receptare la materializarea informaţiei. Am o construcţie specială din acest punct de vedere, asta e! În plus, niciodată, umorul nu m-a trădat.

Sub zodia norocului

– La un moment dat, aţi vrut să treceţi în rezervă, făceaţi pe bolnavul închipuit din câte am citit undeva. Cum v-aţi răzgândit?

– Am jucat ultima carte, doream să dau examen la Institutul de arte plastice. Dar nu aşa, de nebun, ci în baza unor succese obţinute în confruntările cu artiştii genului; umorul grafic în cazul de faţă. De cinematografie habar nu aveam, practic, nu ştim cu ce se mânâncă, eram în 1967. Filme în capul meu se derulau în orice moment, dar nu ştiam de unde să le apuc. Pe vremuri, în copilărie, adică, mă culcam doar cu filme, patul meu era pe peretele comun cu ecranul cinematografului din Arad, îi zicea „Tineretului". Cu alte cuvinte, cinematografia mi-a intrat în sânge atunci, la Arad, când tata, dat afară din armată, în '46, şi imediat după un an reprimit, a fost numit comandant companie cercetare la unitatea din Cetate. Acolo am primit locuinţă în blocul baronului **Neuman**, deasupra, la etajul unu, unde, la parter, se afla Cinematograful „Tineretului". În orice caz, acel apartament primit de tata acolo mie, copil fiind, mi se părea tare hazos. Avea, exact ca în filmele poliţiste, două intrări. Una, din casa scărilor – cea normală –, iar cealaltă direct de pe holul cinematografului – cum ar veni, cea... anormală! –, cum o denumise mama. Se pare că „apartamentul" nostru fusese la origine biroul directorului cinematografului, dat peste noapte afară. Am găsit acolo mai multe cutii abandonate, pline cu resturi rupte din filmele ce rulaseră înainte vde venirea la putere a comuniştilor.

– Ce filme rulau atunci în cinematograful acela? Ce mai reţineţi?

– Numai filme sovietice, cu război, gen *Bătălia Stalingradului*. Cel mai frumos film, la care şi mama a coborât să-l vadă, pe blat, cu mine, era despre viaţa lui **Miciurin**. Veneam în pijama şi desculţ, să nu audă tata, tiptil, plasatoarele mă cunoşteau bine de acum, eram de-al casei. Duminica băgam pe blat şi prietenii.

– Ca unul dintre ofiţerii nonconformişti care aţi fost, care credeţi că este rolul armatei azi, când avem un cu totul alt tablou al acesteia decât cel din anii formării dumneavoastră ca militar de profesie? Se mai merită, oare, ca să renunţi la cei mai frumoşi ani ai vieţii ca să te faci ofiţer?

– Nu se compară! Atunci, armata era plină de sărăntoci, nici liceul nu şi-l puteau face în satul lor! Am colegi de promoţie care datorează liceului militar totul: gradul, situaţia familială, în vreme ce mie mi se fâlfâie, nici acum nu am amintiri şi vise prea plăcute din liceul acela. Dar nu neg că aşa am fost născut, sub zodia norocului, mereu să cad în picioare, să mă aflu pe podium, printre câştigători. Încă de la grădiniţă, de la Lugoj, am fost campion la fugă, pe distanţa de 50 de metri. Au urmat alte premii apoi... Aşa de pildă, la *Spartachiada* liceelor

continuare în pag 19

Mama, Anastasia Socolov, după românizarea numelui – Socoleanu (1917, Chişinău -1983)

Tata, Nicolae Cvaci (1917-1983), ofiţer de infanterie

Tecuciu Nou, august 1941. *Prima şedinţă foto, la zero ani şi şase luni, în braţele mamei*

Cahul, Basarabia, august 1942. *În braţele unei ordonanţe, în vreme ce tata se afla pe front*

Cahul, august 1943. *Consultându-mi GPS-ul destinului, în palma dreaptă*

Comuna Giera, Banat, în primăvara lui 1945. *Primul flirt cu o vecină sârboaică: ea nu ştia românește, eu nu ştiam sârbește, dar ne înţelegeam minunat*

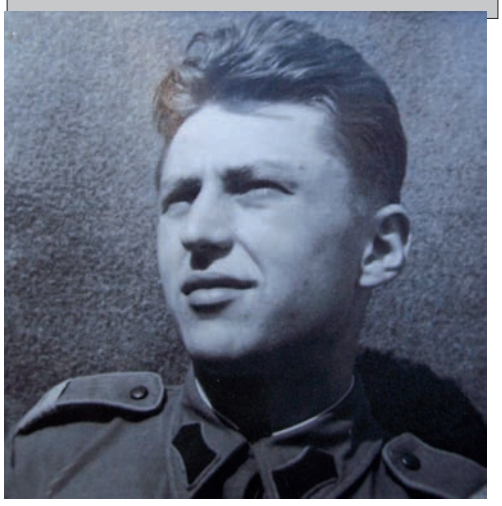
Cahul, octombrie 1943. *Împreună cu mama şi cu o altă ordonanţă*

Elev al Liceului militar „Dimitrie Cantemir", Breaza (1955-1959)

Elev al şcolii Militare de Ofiţeri Activi „Nicolae Bălcescu", Sibiu, secţia topo-geodezie, 1959-1962

Sibiu, august 1962, examenul de absolvire.
Peste şapte zile, vom fi locotenenţi...

Sibiu, 21 august 1962. *Prima zi de... locotenenţie*

Buzău, 31 martie 1968, cu ocazia depunerii jurământului militar. Ultima *imagine în calitate de ofiţer-educator, de „tată", de „mamă" şi de „doctor" al recruţilor din pluton, după şase campanii topo-geodezice (1963-1968)*

Medaliat cu aur la Tokio

curenţi din 34 de ţă
reprezentanţii Romă
salon internaţional
nut şi alte premii
situîndu-se, într-un c
oficiai pe naţiuni, pe
În decursul anilor,
tavian Covaci a par
proape toate manifes
tante din ţară, obţ
premii I, tot în... lur
ca şi recenta medalie
În ultimii zece ar
concursuri de la Mont
Heist, Berlinul Occide
Gabrovo sau Tolentin
rile lui Octavian Co
nelipsite. Aşadar, m
Tokio reprezintă, dinc
performanţă, răsplată
permanent pentru des
presiei artistice.
Dincolo de acestea,
tavian Covaci a realiz
Studioului cinematog
matei, imaginea mul
dactice şi documenta
1980 va consemn
rea lui Octavian Cov
nele naţionale curen

Maiorul Octavian Covaci, operator de film la Studioul cinema-

表彰状

自由部門金賞
Octavian COVACI 殿

読売新聞社主催の第１回読売
国際漫画大賞に於てあなたの
作品は上記の成績をおさめま
した　ここに賞を贈り　あな
たのユーモア精神を讃えます

1980年1月5日

読売新聞社
代表取締役
社長

Caricaturistul Octavian COVACI PE CEA MAI ÎNALTĂ TREAPTĂ A PODIUMULUI

Numele caricaturistului Octavian Covaci este binecunoscut cititorilor revistei noastre şi nu numai

Pe 23 februarie 1974, la 33 de ani şi 10 zile, am terminat-o cu copilăria, cu golăneala şi cu burlăcia

Primul act de laşitate, prima greşeală... S-a întâmplat tot pe 24 februarie 1974, când am făcut cununia religioasă în casa naşului. Iniţial, se oferise pentru rolul acesta un coleg de serviciu, dar care, auzind că am de gând să mă cunun conform obiceiului strămoşesc, în faţa preotului, a dat bir cu fugiţii. Nu înainte însă de a mă turna la Consiliul Politic Superior. Evident, se va lăsa cu ameninţări voalate...

Bucureşti, Biserica „Sf. Silvestru", 31 decembrie 1975. A sosit şi momentul răzbunării! *Pe prima fetiţă, Anamaria Athena, au botezat-o Doina şi Brăduţ Daniel, adică naşii noştri de cununie, de astă dată însă chiar în biserică. Fotografiile aveau să fie făcute tot de un coleg de la Studioul Cinematografic al Armatei, ca să se răspândească ştirea. De la CPS vor curge noi ameninţări...*

Roxana şi Anamaria executând simulări pe material didactic viu, în perspectiva...

Bucureşti, 8 septembrie 1978. *Cele două comori ale familiei: Alexandra (la trei ani) şi surioara ei Roxana (cu 20 de luni mai... june)*

În lipsa artistului din atelier, s-au năpustit ca să-l desființeze, criticii!

București, 2008. ***Ultimul Crăciun pentru Roxana și penultimul pentru Anamaria până să devină mame. La mijloc, o viitoare bunică: Bebeka***

București, 2006, în redacția revistei* Viața militară*, împreună cu colonelul scriitor Dan Gîju, cel ce astăzi și-a amintit de trecerea vremii și mi-a oferit prilejul unei spovedanii în vorbe și imagini în paginile acestei reviste. De multe ori, mulțumirile nu-și găsesc cuvintele...

București, 29 februarie 1996. ***O zi tristă pentru mine: despărțirea de armată. Aceeași stare am transmis-o întregii familii*** **(foto sus).** ***A doua zi, la despărțirea de colegi, a reînviat buna dispoziție*** **(foto jos)**

Voiam să mă fotografiez doar cu fostul nostru director, colonelul (r) Trofim Gubrei (centru, cu barbă), dar a fost imposibil... Magnetismul personalității lui Gubrei își face efectul chiar și la 16 ani după pensionare!...

urmare din pag 14

militare devenisem campion la săritura în lungime, cu 5,61 metri, în liceul militar, la 15 ani. Mai existau atunci, în 1956, trei licee militare, din şase, câte fuseseră în perioada interbelică, la Breaza, la Câmpulung Moldovenesc şi la Galaţi, cel de marină. În şcoala militară eram campion la 100 m, cu 12,2 secunde în cap. Fără niciun antrenament, fără echipament, fără normă de hrană specială. Mai târziu, în 1960, deveneam campion la juniori al oraşului Sibiu la 200 de metri, cu 25,0 secunde, şi campion cu echipa de ştafetă 4x100m, cu 49 de secunde. Asta în condiţiile în care toţi adversarii noştri alergau cu pantofi cu cuie pe când noi, cei de la şcoala militară de ofiţeri, în tenişi! Încă şi azi păstrez cu mare drag diplomele din perioada aceea... Aşa că, strict referitor la întrebare, dacă se mai merită sau nu, este dificil de răspuns. Pentru că depinde de fiecare situaţie în parte. În cazul meu a meritat.

Familia, suprema satisfacţie

– Să vorbim acum câte ceva despre arta grafică, domeniu în care aţi excelat cu deosebire. Care să fie, deci, rolul acesteia într-o societate ca a noastră?

– Rolurile sunt multiple şi se schimbă de la o perioadă la alta. În Al Doilea Război Mondial era necruţător, l-au ridicat ruşii la culmile perfecţionismului, cu accent mobilizator. Apoi s-au pervertit, s-au pacifizat, datorită exploziei artelor grafice a apărut pop-artul, un gen la care eu şi acum ader; m-a influenţat extrem de mult.

– Care sunt principalele dumneavoastră coordonate călăuzitoare în viaţă?

– Cinstea şi corectitudinea.

– Cea mai deplină mulţumire, satisfacţie, realizare a dumneavoastră, la ora de faţă, care să fie?

– Familia... Soţia, cei doi copii, cei doi nepoţei, căţelul, broasca ţestoasă... Fără ele e searbădă viaţa, nu poţi să creezi nimic. Deşi în tinereţe am avut o mentalitate total cretină, îmi doream o maşină decapotabilă, să nu fiu însurat niciodată, să am un câine în dreapta mea şi să mă ocup de artă. Desigur, ideal mi se părea să pot face asta în armată. Nu ţineam neapărat să fiu ofiţer, dar Dumnezeu era cu mine, simţeam asta. La urma urmei, aşa cum au căzut zarurile în final a fost bine, eu sunt pe deplin mulţumit, cu toate că înghionteli şi mutre strâmbe din partea colegilor, la orice premiu câştigat, mai ales, am avut. Pentru că ştii cum e la noi, la români: poţi fi rupt din coate până la genunchi, să-ţi pută picioarele, să ai datorii la bancă, toţi te admiră sau te compătimesc, dar cu fiecare succes îţi pierzi cam câte doi prieteni. Sau aşa mi se întâmplă doar mie...

– În altă ordine de idei, sunteţi unul dintre primii şi cei mai entuziaşti colaboratori ai revistei *ProARME*. Încă mă gândesc ce v-a determinat să credeţi în această aventură, ca să zic aşa, care a ajuns, totuşi, iată, la cifra şapte ca număr de apariţii. Şi asta în momente de criză, când publicaţii cu ştaif au intrat în hibernare, unele pentru totdeauna, cred.

– Numai prietenia!... Am fost omul care am avut prieteni cu nemiluita, de-asta mi-am şi permis să mai „pierd" dintre ei. Multe dintre aceste nume zac în tomberonul memoriei mele. Apropo de ceea ce spuneam înainte, însă tot ca un revers al medaliei vizavi de artă, reversul bun vreau să zic, mi-am dat seama că prietenia nu înseamnă numai gaşca de la şpriţ, cu care te îmbeţi, şi la care vrând nevrând trebuie să cam renunţi după ce te însori... ci continuarea ei indiferent cu cine te-ai însurat.

– Nu v-am întrebat care sunt scriitorii, eventual artiştii plastici, caricaturiştii dumneavoastră preferaţi, „idolii", ca să spun aşa, în măsura în care credeţi în ei. Ce aţi admirat, ce aţi „furat" de la ei, ce v-a făcut să-i alegeţi drept model sau reper în demersul pe acest fascinant tărâm al creaţiei?

– Toţi mi-au fost nişte colegi admirabili, din moment ce am simţit că sunt atât de rămas în urmă din punct de vedere al tehnicii execuţiei unei lucrări de artă grafică. Deşi nici acum, consider, n-am ajuns la gradul de măiestrie la care am sperat. Pe toţi îi întrebam, unii îmi spuneau cu dragă inimă. Nu ţin minte să mă fi respins categoric nimeni. Fiecare în felul lui îşi spunea păsul. Noi ne împărţim frăţeşte munca. Dar generic vorbind, caricatura este doar cea de capete, şi se face cu cea mai mare răutate, se taie în carne vie, cum vine vorba, pe când eu sunt pe latura mai paşnică, cea a desenului umoristic, care nu are valenţe educative deloc. Umorul meu grafic se opreşte aici. Eu mă străduiesc să aduc doar buna dispoziţie. Caricaturiştii, la modul general, sunt bufonii poporului. Cazon spus, sunt „ostaşii zâmbetului". Acum, după '90, au apărut în caricatura de presă, mulţi, buni, foarte buni şi excelenţi desenatori. Ei sunt bufonii partidului, pentru că ziarele care le acordă spaţiul de desfăşurare sunt ale unui partid sau ale unui vector politic.

– Dacă ar fi să nominalizăm, totuşi, câţiva dintre maeştrii genului, cu cine aţi începe?

– Pentru compoziţie şi ca punere în pagină, primul „profesor" a fost **Poch**, urmat, într-o ordine nu neapărat strictă, de **Stix Ciuvetescu**, **Mihail Gion**, **Eugen Taru**, **Nicolae Claudiu**, **Sebastian Ciosu** şi mulţi alţii. Ca mod de abordare a culorii şi cum faci din aceasta un magnet, un personaj principal, să deosebeşti greutatea personajului principal de cel secundar, aici maestru mi-a fost **Pompiliu Dumitrescu**. Altul, cu un colorit ieşit din comun, rămâne **Jo Teodorescu**, acesta excelând în tainele ideilor abstracte, în domeniul suprarealismului. Dar din perspectiva umorului, aici este vorba, pur şi simplu, de datele tale genetice, de cât ai citit, de cât ai „furat", pentru că şi umorul grafic, la urma urmei, ca orice meserie, se fură. Iar eu am furat de la toţi. În mecanica poantei, însă, cel mai mult m-a influenţat **Matty**, pe numele său adevărat – **Matei Aslan**, un armean de toată isprava, realizator al unor filme de animaţie extraordinare, pus la index pe vremea când **Ion Popescu-Gopo** era preşedintele Uniunii Cineaştilor.

– De ce?

– Din invidie, cred; altă explicaţie nu găsesc...

– În final, ca o concluzie, ce aşteptaţi de la ziua de mâine, domnule colonel? Ce proiecte mai aveţi, ce v-aţi propus dar încă nu aţi reuşit să faceţi până azi?

– Nu am obiceiul să-mi fac proiecte, planuri de viitor, ca atare ce să-mi propun? Pur şi simplu, întotdeauna, aştept inspiraţia. De multe ori vine surprinzător de repede, alteori încep să mă prindă grijile că de ce întârzie su efectiv nu mai vine... Ca să lucrezi conform unui proiect, ca artist vizual, presupune să fii înregimentat şi să nu ai altă sursă de venit decât statu' la planşetă. Şansa de-a fi fost ofiţer mi-a scutit familia de grija zilei de mâine şi a dat frâu liber – aşa cum m-am mai spovedit undeva – tuturor bazaconiilor ce-mi treceau prin cap. Aşa că, toată viaţa, am refuzat orice comandă socială. Cu consecinţele de rigoare de-a pierde şi mulţi bani. Nu mi se putea aduce nici vreo învinuire de refuz, fiindcă aveam scuza cu statutul meu de ofiţer şi timpul liber limitat. Prietenii de cafenea şi de taclale, poeţi sau scriitori, mă rugau să le execut coperţile cărţilor pe care urmau să le publice. În principiu nu-i puteam refuza, dar când începeau să mă oblige ce elemente grafice să conţină sau ce culoare să aibă fundalul îi îndemnam să-şi caute alt muşteriu. Asta e, n-am suportat niciodată să-mi pună cineva căpăstrul! şi aşa se face că am lucrat doar din intuiţie, fără să-mi precizez publicul ţintă, fiindcă aşa am considerat dintotdeauna, că umorul grafic este o formă vizuală de a-ţi exprima libertatea sub toate aspectele ei.

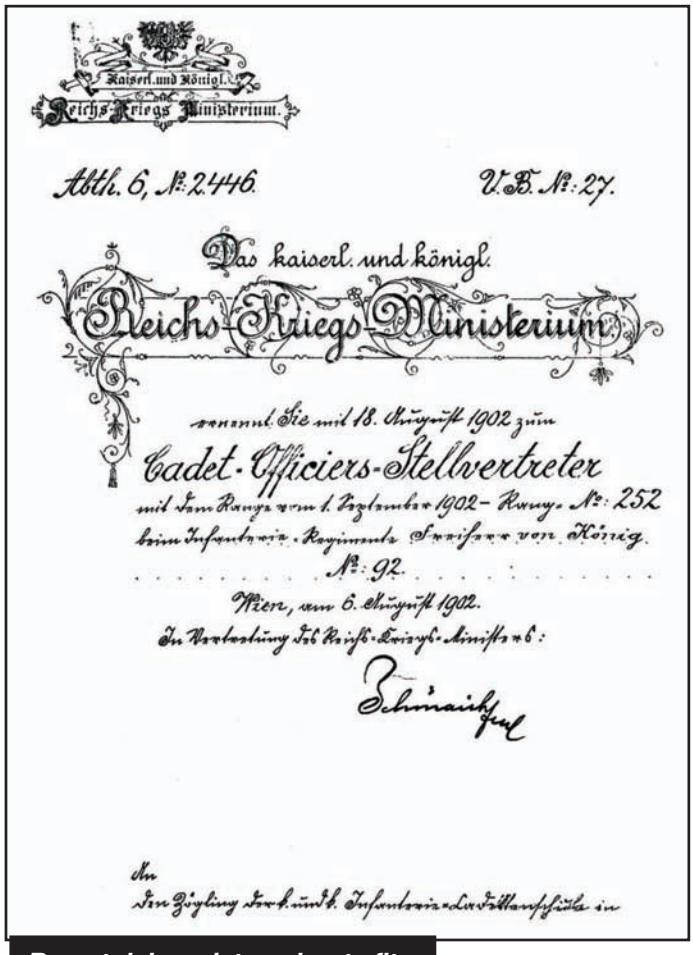
Document

Un pion al Marii Uniri: colonelul Moise Rişcuţia

de **Titus-Traian Orădean**

Aşa cum pe tabla de şah nu sunt numai figuri, ci în primul rând pioni, tot astfel marile evenimente ale omenirii, inclusiv Unirea românilor de la 1918, nu au avut ca protagonişti numai personalităţi politice ori vedete de moment, „emanaţi" de genul celor apăruţi în prim-planul revoluţiei din 1989, ci soldaţi de profesie, în majoritatea lor anonimi. Fără ei însă, faţa lumii, implicit a României de azi, ar fi arătat cu totul altfel, în orice caz şi mai puţin fastă. „Eroul" rândurilor care urmează a fost unul dintre aceştia. Documentele prezentate aici provin de la profesorul dr. Cantemir Rişcuţia, fiul său.

Colonelul **Moise Rişcuţia** s-a născut la 18 septembrie 1883 în comuna Rişculiţa, judeţul Hunedoara, din părinţi plugari. Între 1894-1898 a urmat Gimnaziul român din Brad, optând apoi pentru cariera militară, înscriindu-se la şcoala de ofiţeri activi de infanterie din Sibiu pe care o va absolvi cu succes în 1902, cu gradul de cadet aspirant-ofiţer. A fost repartizat la Regimentul cezaro-crăiesc 92 Infanterie din Theresienstadt (Boemia), avansat sublocotenent în 1903 şi transferat la Regimentul 33 Infanterie din garnizoana Arad, iar din 1910 în garnizoana din Foça (Bosnia), când este avansat locotenent. În această perioadă, a urmat cursurile de geografie şi topografie la Institutul de geografie militară din Viena, şoala de călărie şi şcoala de procurori militari de la Timişoara. La izbucnirea Primului Război Mondial, Regimentul 33 Infanterie este trimis pe frontul din Galiţia şi Podolia. Locotenentul **Moise Rişcuţia**, grav rănit la 21 decembrie 1914 în luptele de la Sanok, cade prizonier, fiind transferat în diverse lagăre din Rusia Centrală. În 17 iulie 1916, este informat de către Ministerul de Război din Viena că prin Înalt Decret Imperial a fost avansat căpitan, cu începere din 1 ianuarie 1915, el aflându-se în lagărul de la Uglici, gubernia Jaroslavl. Transferat în lagărul pentru ofiţeri din oraşul Mologa, gubernia Riazan, este numit preşedinte al Comitetului pentru ajutorarea prizonierilor din gubernia Riazan, sub patronajul Crucii Roşii daneze. În această calitate, a efectuat numeroase deplasări la Moscova şi la Petrograd pentru aducerea de ajutoare prizonierilor. A emis mai multe ordine de zi care au asigurat buna funcţionare a distribuţiei alimentelor şi ajutoarelor băneşti obţinute prin Crucea Roşie, dar şi de la autorităţile centrale şi locale. S-a repatriat printre ultimii ofiţeri, la 11 octombrie 1918. Acest episod se încheia după actul de abdicare al împăratului **Carol I Habsburg**, prin care a deslegat de jurământul militar pe toţi ofiţerii şi soldaţii armatei austro-ungare.

Kaiserl. und Königl.
Reichs-Kriegs-Ministerium.

Abth. 6, №: 2446. V. B. №: 27.

Das kaiserl. und königl.
Reichs-Kriegs-Ministerium

ernennt Sie mit 18. Augustus 1902 zum
Cadet-Officiers-Stellvertreter
mit dem Range vom 1. Dezember 1902 – Rang. №: 252
beim Infanterie-Regiments Freiherr von König
№: 92.

Wien, am 6. Augustus 1902.

Im Vertretung des Reichs-Kriegs-Ministers:

Schmaichel

An
den Zögling der k. und k. Infanterie-Cadettenschule in

Brevetul de cadet-aspirant ofiţer

Imediat cum s-a înapoiat din captivitate, căpitanul **Moise Rişcuţia** a luat legătura cu căpitanul **Victor Cernea**, din Regimentul 33 Infanterie Cetatea Aradului, în scopul constituirii unui prim nucleu de Gardă Naţională Română (GNR), care se va pune la dispoziţia Consiliului Naţional Român Central (CNRC), sosit la Arad de la Budapesta la 2 noiembrie 1918 şi găzduit în casa lui **Ştefan Cicio-Pop**. Printr-o abilă sincronizare a acţiunilor pregătitoare, căpitanul **Moise Rişcuţia** obţine de la unitatea militară de bază un concediu de 56 de zile, cu începere de la 2 noiembrie 1918. În ziua de 3 noiembrie 1918, depune jurământul de credinţă şi supunere către Consiliul Naţional Român din Ungaria şi Transilvania şi i se eliberează de către dr. **Ştefan Cicio-Pop** o delegaţie prin care este autorizat să organizeze susţinerea ordinei în satele

Cadet-aspirant ofiţer, 1902

locuite de români. În acele zile, prin Ordinul nr. 1 şi următoarele s-au numit comndanţii GNR pentru mai multe comitate (judeţe) din Transilvania şi s-au emis scrisori de împuternicire, inclusiv pe numele căpitanului **Moise Rişcuţia**. În prima perioadă, misiunea sa a fost aceea de a asigura protecţia delegaţilor la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia şi ordinea publică în oraşul şi comitatul Arad şi împrejurimi. Măsurile curajoase ale acestui brav ofiţer în perioada noiembrie-decembrie 1918 au fost publicate în ziarul ***Românul***, devenit oficiosul CNRC. Pentru aceste măsuri, cât pentru şi rezistenţa împotriva autorităţilor maghiare care continuau să administreze oraşul Arad şi să terorizeze populaţia română din oraş şi comitat, a fost arestat, la 21 februarie 1919, şi escortat la Curtea marţială din Seghedin, aici fiind condamnat la moarte[1]. A fost salvat la 3 martie 1919, în urma intervenţiei energice a ataşatului militar francez din Budapesta, colonelul **Vix**. La scurt timp, a fost arestat din nou şi scăpat graţie altor intervenţii favorabile. Pentru a ajunge la Sibiu, la convocarea Consiliului Dirigent Român de aici, a utilizat un laissez-passer eliberat de comandantul trupelor de ocupaţie franceze, generalul **Gondrencourt**, pentru destinaţia Sibiu, via Timişoara, vizat de punctul de control Aradul Nou al trupelor sârbeşti cantonate în Cetatea Aradului. La Sibiu a primit confirmarea încadrării sale în armata română şi avansarea la gradul de maior, cu vechimea de la 1 aprilie 1917, prin Decretul nr. 3051/ 1919.

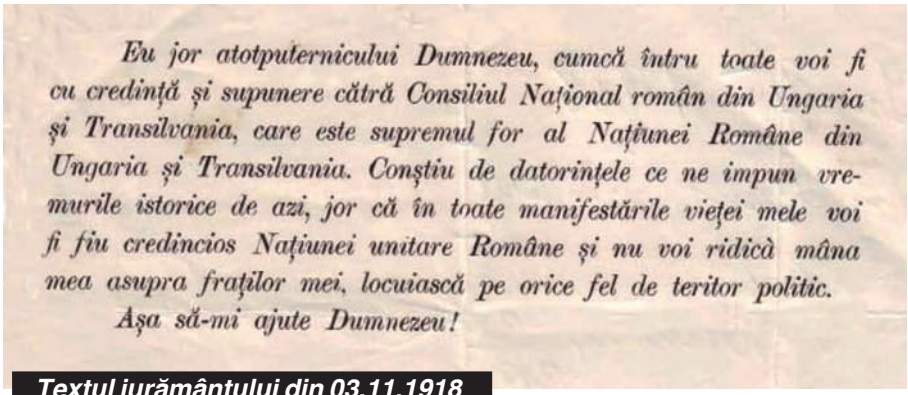
Modest, în autobiografia sa, căpitanul de atunci nu face decât o sumară menţiune, iar în panegiricul susţinut de generalul **Vasile Barbu**, fost comandant adjunct al Gărzilor Unirii şi al Corpului de Moţi „Horea", se arată că a fost însărcinat de CNRC să înfiinţeze GNR pe municipiul şi judeţul Arad. A întocmit fără amânare Statutul de organizare şi funcţionare, care a fost aprobat de preşedintele CNRC, dr. **Ştefan Cicio-Pop** şi publicat, la 8 noiembrie 1918 în ***Românul***, devenind obligatoriu pentru toate cele 26 de judeţe româneşti din Transilvania. Un document original şi relevant pentru acea perioadă este lista participanţilor la recepţia din 10 decembrie 1918 oferită de CNRC celor două misiuni franceze sosite la Arad pentru repunerea în funcţiune a căilor ferate pe liniile Bucureşti-Braşov-Arad-Budapesta-Viena şi Bucureşti-Belgrad-Arad-Budapesta. Aceste misiuni au fost primite de CNRC şi GNR la 11 decembrie 1918. Pe lista participanţilor se regăsesc membrii CNRC, GNR, delegaţi la Marea Adunare de la Alba Iulia, personalităţi de seamă şi simpli cetăţeni dornici să salute primul eşalon de aliaţi sosiţi în Arad. Vizita la Arad a generalului **Berthelot** a avut loc la 28 decembrie 1918, iar primele trupe franceze au sosit la 30 decembrie 1918 şi 3 ianuarie 1919. În aprilie 1919, a fost delegat să efectueze o deplasare în Rusia, pentru repatrierea ultimior prizonieri aflaţi aici, în baza unui laissez-passer eliberat de generalul **Berthelot** în calitate de comandant al trupelor în România şi Rusia Meridională.

Încadrat în armata română, iniţial la Secţia Organizări 6-7 din Sibiu şi repartizat ca ajutor de comandant la Regimentul 18 Vânători din Târgu Secuiesc, **Rişcuţia** va lua parte şi la

K. und K. Kriegsministerium
Abteilung 1, Nr. 19600.
PVBl. Nr. 100.
Seine kaiserl. und königl.
Apostolische Majestät
haben mit der Allerhöchsten Entschließung
vom 17. Dezember 1914
Euer Hochwohlgeboren
mit 1. Jänner 1915
Hauptmann
mit dem Range vom 1. Jänner 1915, Rang Nr. 234
allergnädigst zu ernennen geruht.
Wien, am 18. Dezember 1914.
Der Reichskriegsminister:
Alexander Ritter von Krobatin
An
den Herrn k. u. k. Oberleutnant
Moses Riscutia
des Infanterieregiments Nr. 33.

Brevetul de căpitan

[1]Ungurii nu-i puteau trece cu vederea că în activitatea sa de comandant şi organizator al GNR, căpitanul **Rişcuţia** a avut mai multe acţiuni energice de prevenire şi combatere a acţiunilor ostile ale gărzilor maghiare, dejucarea unor comploturi, făcând opoziţie categorică tentativelor de dezarmare şi desfiinţare a GNR şi asigurarea protecţiei militare populaţiei româneşti de pe Valea Crişului Alb şi Mureşului. Aceste fapte sunt pe larg prezentate în ziarul ***Românul*** şi în cuprinzătoarele lucrări ale lui **Alexandru Roz** *(Aradul, Cetatea Marii Uniri)*, **Traian Mager** *(Ţinutul Hălmagiului)*, academician **Ştefan Pascu** (în mai multe volume) şi în alte publicaţii.

Eu jor atotputernicului Dumnezeu, cumcă întru toate voi fi cu credință și supunere către Consiliul Național român din Ungaria și Transilvania, care este supremul for al Națiunei Române din Ungaria și Transilvania. Conștiu de datorințele ce ne impun vremurile istorice de azi, jor că în toate manifestările vieței mele voi fi fiu credincios Națiunei unitare Române și nu voi ridică mâna mea asupra fraților mei, locuiască pe orice fel de teritor politic.

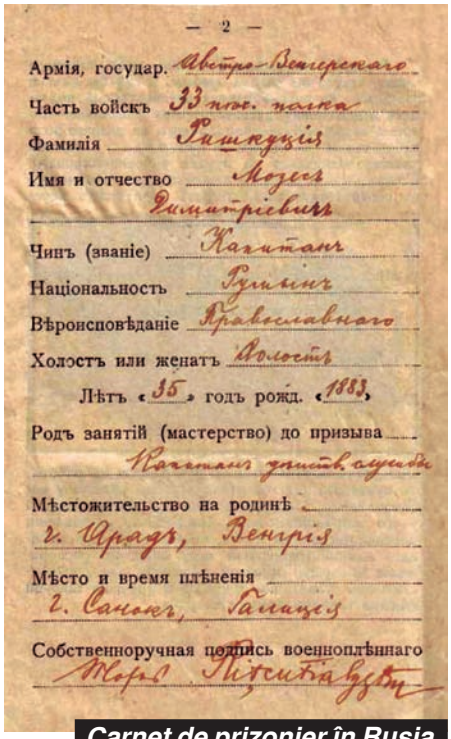
Așa să-mi ajute Dumnezeu!

Textul jurământului din 03.11.1918

acţiunile militare ale campaniei din 1919 pe teritoriul Ungariei, iar din 30 mai 1920 preia funcţia de comandant al Regimentului 87 Infnterie Satu Mare şi avansat locotenent-colonel. A urmat o carieră militară de peste 22 de ani, nu lipsită de adversităţile atrase de caracterul său integru, care i-au adus frecvente transferări şi chiar mutări disciplinare dintr-o garnizoană în alta, până la pensionare, devenind incomod pentru elementele corupte din armată. Între 1938-1940 a îndeplinit funcţia de ajutor de primar al municipiului Arad.

În 1941 a fost concentrat şi mobilizat în armata de operaţiuni până în 1943, apoi clasat ca accidentat de război. În 24 ianuarie 1947 a fost avansat colonel în retragere, onorific, ca veteran de război. A obţinut numeroase ordine şi medalii, între care Coroana României (1922). A murit la 1 octombrie 1959, fiind înhumat la Cimitirul Eternitatea din Arad.

Animat de idealuri măreţe, ca mulţi dintre românii generaţiei sale, colonelul arădean **Moise Rişcuţia** este prototipul ofiţerului de rând fără de care politicienii zilei ar lua degeaba hotărâri

— 2 —

Армія, государ. Австро-Венгерскаго

Часть войскъ 33 пех. полка

Фамилія Рашкуцій

Имя и отчество Моисей Димитріевичъ

Чинъ (званіе) Капитанъ

Національность Румынъ

Вѣроисповѣданіе Православнаго

Холостъ или женатъ Холостъ

Лѣтъ «35» годъ рожд. «1883»

Родъ занятій (мастерство) до призыва Капитанъ учитель

Мѣстожительство на родинѣ г. Арадъ, Венгрія

Мѣсто и время плѣненія г. Сапожокъ, Галиція

Собственноручная подпись военноплѣннаго Моисей Рашкуцій

Carnet de prizonier în Rusia

măreţe dacă nu ar avea cu cine să le pună în aplicare pe teren. Un pion care în ecuaţia Marii Uniri de la 1918 a avut un rol mai mult decât important.

Zaharia T. Roman

Floarea de cactus

Dedicaţie la volumul
Grădina de cactuşi
al poetului **Ion Larian Postolache**,
fost corespondent de război în anii 1944-1945

Avea, cândva, bunica, un cactus în fereastră
Care nu înflorise atât cât l-a ştiut;
Creştea în el căldură şi cernere albastră
A cerului de flăcări din mările de sud.

Îi atingea tulpina cu mâini tremurătoare
şi cu privire blândă, duios îl desmierda,
Rugându-l să rodească miraculoasa floare
Pe care-o aşteptase întreagă viaţa sa.

Azi, mâna ei uscată, cu degete firave
S-a coborât sub cruce, iar anii m-au cernit;
În suflet îmi vibrează acordurile grave
Pe care amintirea în mine le-a zidit.

Şi într-o dimineaţă de linişte, senină,
Când primăvara bate cu degetele-n geam,
Mi s-a părut c-o umbră priveşte în lumină
Minunea răsărită pe-nsinguratul ram.

Ianuarie 1969

Epigrame

de **George Zarafu**

Amintire din armată

Când făceam militărie
Și eram și eu răcan,
Cea mai bună căprărie
O făcea un căpitan.

Unui general

Cic-a dat de-o supărare
Cu nevasta-n dormitor:
Geaba a avut cătare,
N-a avut înălțător.

Unei soţii

Amical o prezenta:
„Doamna-i jumătatea mea" –
Iară ea, tot amical:
„El? E sfertul conjugal"...

Capela

de **Stella Dobrogeanu-Perdix**

Dormea liniştită. O deranjau, din când în când, şoaptele din jur. O remarcă de tandreţe o faăcea să tresară. De fapt, era remarca unor oameni pe care nu şi-i putea aminti prea bine. Avea mulţi invitaţi. Unii erau chiar prieteni intimi iar alţii complet străini.

– Drăguţ din partea lor că au venit s-o vadă...

Totuşi, orele cele mai multe incerca să şi le petreacă reflectând.

Pentru ea totul era nou. Avea impresia că intra într-o eră nouă. Dar de ce o obseda cuvântul „fraudulos"?

– Naşterea şi moartea sunt şi vor rămâne o impostură.

Deasupra ei s-a aplecat capul chel al unui bărbat.

A depus discret un sărut pe mână şi ei i-a transmis fiorul lui de spaimă.

Un moment s-a distrat. Desigur, pe lângă arta de a transmite fiorul pasiunii, o femeie, cel puţin în situaţia ei, este capabilă să transmită cu aceasi intensitate, fiorul rece al morţii. Iar dacă se întamplă să fie şi actriţă, pe scenă beneficiază de posibilitatea de a transmite şi un al treilea fior.

Recunoştea că pentru o femeie, viaţa se confundă de fapt cu o scenă şi nu rareori un motiv de desfăşurare a „meloului". Remarca i se păru totuşi deplasată. Cel puţin în situaţia în care se găsea, ar fi fost cazul să fie mai simplă, mai puţin analitică. A încercat să ofteze uşurel, aşa din obişnuinţă, dar şi-a amintit că un sunet vag ar putea produce panică în rândurile tristei asistenţe iar printre cei de faţă erau şi unii suferinzi de inimă.

Oricum, nu se făcea să-i sperie, saă provoace panică tocmai într-o zi solemnă, ultima de fapt dintr-un şir de ani şi de solemnităţi.

– Câţi ani?

– Scrie pe cruce: patruzeci.

Da, vârsta echilibrului perfect. Regretele nu intrau în nota de plată a ultimelor pregătiri. Recunoştea sincer că n-a fost niciodată femeia regretelor. Nu era genul ei.

Foarte complicate şi greu de realizat aceste solemnităţi. Începuse să se plictisească. O necăjea grozav şi parfumul insistent al unei doamne. Instalată mult prea aproape de ea, era supusă unei minuţioase analize. Fardul îi era superb. Ploapele argintii. Desigur, mâine doamna cu parfumul tare va apărea machiată la fel. Nici prin cap nu-i va trece că acest machiaj nu se va putea armoniza cu strada, la bal sau în foaierul unui teatru.

– Divagaţii !...

A mai trecut aşa o oră, iar ea trebuia să respecte convenienţele. De fapt, nimic sau aproape nimic nu i se cerea la această solemnitate care îi aparţinea.

O reprezenta o enormă „carte de vizită" pe panglica mov-suav de pe cruce. Nu, nu era de loc complicat să stea simplu, să zâmbească modest, natural şi să păstreze o poziţie comodă, dreaptă, dar cam convenţională, cu mâinile pe piept.

Altădată, de mult o auzea pe bunica ei strigând:

– Jos mâinile de pe piept! Ce, ai murit? şi membrii familiei o ascultau cutremurându-se uşor. Sunt ani mulţi de atunci. Chiar şi bunica le-a încrucişat graţios cu verigheta de aur şi inelul de logodnă vizibile. A fost singura dată când s-a contrazis singură.

Personal, ar fi dorit o poziţie mai lejeră să spunem, cu mâna dreaptă în sus şi stânga atârnând din cosciug, ca în verile când se plimbau cu barca pe lac. Asta era poziţia ei preferată, să simtă cu vârful degetelor apa călduţă şi parfumată.

– Nu, sigur că nu avea niciodată curajul să facă acest gest. Era limpede pentru toată lumea şi ea trebuia să se conformeze tradiţiei.

– Tradiţie! Tradiţie!

Cuvântul a declanşat avalanşe de imagini în sepia.

Dar a fost deranjată din evocare de parfumul unei flori proaspete ce i-a fost dăruită în acest ultim ceas. I-a pus-o cineva în mână. Era o garoafă mare albă, cu un parfum suav. Pe pielea mâinii a avut senzaţia boabelor de rouă cristaline, răcoroase. Pe buze a simţit un uşor sărut de adio.

Da, era ceva deosebit în acest sărut. Nu se înşela. În urma lui lăsa o undă luminoasă, ceva strălucitor şi cald, dincolo de fiorul morţii.

Aşa e viaţa, uneori, închide în ea şi file de roman neştiute de nimeni .

– Du-te, du-te dragul meu... ştiu, e totuşi prea târziu acum...

Se înţelege că nu ea a răspuns. Ea nu a suflat nicio vorba. Erau doar clopotele cu dăngănitul lor argintiu.

Asta îi amintea de operă, de orchestraţie, de concerte.

Superbe copilării...

Îi plăcea mult să se ducă la operă.

Acum pleca şi era şi foarte ocupată.

Încerca să-şi descifreze propria partitură.

De multe ori s-a acuzat, privindu-se în oglindă, de zâmbetul ocazional pe care şi-l bănuia ca pe o reclamă îngălbenită, zâmbetul albastru acordat femeilor.

Nimeni nu ştie că, de fapt, femeile au un cod al zâmbetelor. Zâmbete tandre de toate nuanţele. De la albastru vânăt până la bleu-dezinteres.

Lângă ea, aceiaşi persoană respira uşor şi cald; îi auzea inima cu sonorităţi muzicale. Era plăcut, aromitor să simţi că nu te-ai înşelat chiar de tot în toţi aceşti ani. A simţit chiar şi o lacrimă caldă căzută pe savantul ei machiaj.

Undeva, într-un colţ de cer sau de pământ a existat totuşi o inimă care a iubit-o...

De aceea îi părea cu atât mai bine că astăzi arată superb. Poate şi pentru că era perfect odihnită şi fiindca a fost aranjată splendid de către oameni de specialitate în vederea ultimului ei drum.

– Aşa sunt oamenii. Simt nevoia să-şi umple viaţa cu aforisme. Parcă viaţa ar avea un drum special-primul-ultimul-unul rotund sau drept.

Plăcut în capelă; flori, linişte, şoapte şi mici curiozităţi. Totul pe fond festiv. Era convinsă că aceste clipe însemnau perfecţiunea după care oamenii aleargă atât. Pasiunile se sting, micile polemici se încheie.

Nici să se sfătuiască cu cineva nu considera necesar.

Era singură în mijlocul atâtor oameni.

Cine şi ce a făcut ca pasiunile să se stingă?

Ar fi dorit ca oamenii din jurul ei să fie mai curajoşi şi poate ceva mai cinstiţi. În fond, de ce se tem? Nişte naivi! De fapt, sunt îngroziţi de ceva ce nu există. Probabil că această frică este însuşi faptul că nimeni nu vrea, nu poate să abandoneze atât de uşor rolul şi scena pe care îşi joacă primul sau ultimul act.

Dar cum să scape de plictiseala care simţea cum o cuprinde tot mai mult? Probabil că oamenii se tem de plictiseala mai mult ca de orice. Era convinsă însă că în curând noile ei atribuţii o vor absorbi

cu totul şi ca până la urmă va fi iar foarte obosită, că se va acomoda şi că nu va sta inactivă. Va născoci ea ceva util, ceva ce va ajunge din nou la cei din jur.

Pentru un moment, va avea obligaţia morală să-i lase liniştiţi cu conştiinţa lor să nu-i tulbure s-o conduca şi să fie alături de ea până la capăt.

– Săracii de ei! Unii erau prea speriaţi. Retrăiau momentele glumelor răutăcioase, ale cuvintelor care răneau până la sânge.

Ea oricum nu mai dorea nicio răzbunare. O tânără nestăpânită, plângând în hohote, constata copilăreşte că ar mai fi putut trăi încă.

– De-abia are patruzeci de ani! Nicio jumătate de veac...

Un bun prieten zâmbea trist, convins fiind că a fost o femeie cu gust.

– A plecat la timp. Din teatru trebuie să pleci totdeauna la timp. Să laşi ultima imagine pură, ideală, de neşters din amintirea tuturor...

La ea, de fapt, nu a fost nimic premeditat. Întâmplarea a rezolvat problema. Personal nu a avut niciun merit.

Un bărbat în negru s-a apropriat tăcut. Avea un aer rătăcit, fără nicio nuanţă. De la el, ea a refuzat florile.

– Ar fi fost ridicol să-i aducă, astăzi, flori.

Cineva a şoptit: El!

Ea s-a încruntat involuntar. Oamenii au tresărit. Unii au făcut un pas înapoi.

– Ce vulnerabilă e perfecţiunea, chiar şi acum, în ultimul ceas!

Ei nu ştiau că ea şi-a încheiat demult socotelile cu acest om. Totul a fost trist şi lipsit de gust. Ea nu ar fi dorit niciodată să fie amestecată în această poveste acum douăzeci de ani. Dar nimeni nu a pus întrebări şi nici părerea nu i-au cerut-o. Nimeni nu a întrebat-o mai târziu.

– Astăzi e ultimul drum, ultimul conflict. Totul a fost fraudulos.

A avut întotdeauna senzaţia că tot timpul se găsea în baraca de la circ a unor trăgători la ţintă. Ea era figurina care întotdeauna trebuia să execute aceleaşi mişcări după fiecare apăsare de tragaci. El nu greşea ţinta niciodată iar ea executa ireproşabil cele trei-patru gesturi ce intrau în program.

La urmă, primea din mâna lui premiul oferit, înfăşurat în ziarul local cu ultimele ştiri senzaţioanale. El părea obosit. A privit la ea coborând ochii pe încheieturile mâinilor ei. Erau înguste, mici şi nu aveau acum nicio urmă de violenţă. Parcă ar fi fost mâinile unui copil.

– Un copil! Un copil!

Pentru moment, şi-a pipăit singurătatea, neînţelegând prea bine de ce gândul o duce spre un copil imaginar. El se uita din nou la ea. O privea cum doarme cu chipul fardat, liniştită şi uşor întunecată. Refuza prin liniştea ei rezervată să-l însoţească în amalgamul gândurilor. A făcut totuşi un efort să fie rezonabilă şi să zâmbească iar invitataţilor.

– Zâmbiţi, vă rog!

Tac! şi aparatul s-a declanşat; fotografie în sepia cu eroii la braţ. Iată-l se apropie iar solemn şi cernit de cutia Pandorei. Să-l acuze? Să plângă ? Să-i reproşeze? Ce? Acum era prea târziu. Trebuia să intre şi ea în noua ei existenţă tot cu el şi tot prin fraudă. A sperat până în ultimul moment că el se va retrage discret şi va pleca aşa cum obişnuia să plece cu ani în urmă. Pleca întotdeauna cu aerul solemn al omului care îşi abandonează umbrela într-un cuier de gară. Ea rămânea agăţată de acelaşi cuier ca orice mantou.

Drumurile ei erau scurte. Era o rătăcită în amalgamul marilor lui hotărâri. Îşi amintea cu jenă că se uita zile în şir în oglindă şi avea impreia că în spate îi creşte ceva ce ar semana cu o cocoaşă. Era singurul lucru ce îi aparţinea.

– Soarele, pamântul şi luna erau domeniile bărbaţilor.

Cam aşa sunau discursurile lui ţinute în mod instructiv. Câteodată, în domeniul ei se pornea revolta şi încerca să declanşeze adevărate revoluţii. Toate însă sfârşeau cu înfrângeri pentru ea.

Atunci distanţele, timpul nu-i mai spuneau nimic; şi nici flăcările în care şi-a ars tot mai mult ceea ce îi amintea de el. Câteodată uită, şi încălţată cu aceiaşi pantofi incomozi ai anilor, rătăcea pe străzi singură. Era totuşi aşa odihnitor să nu te prefaci, să nu zâmbeşti şi să uiţi „meloul" lipsit de gust care ţi-a patruns cu de-a sila în propriul tău eu.

Acum însă ar fi vrut să ţipe tare, să se audă aşa, ca un ecou spart:

– Pleacă, pleacă de aici! Vreau cel puţin acum să fiu fericită cu mica mea festivitate. Vezi bine, singură eu am găsit soluţia. Am fost corectă până la urmă. Am dreptul la ultimele mele raze de soare!...

Pe obrajii lui curgeau paralel două lacrimi pe care nu şi le ştergea. Ea ar fi vrut să nu le vadă. Erau jenante. Cineva s-a apropriat de el şi l-a luat de braţ. Erau condoleanţe. Se pare că acum el se simţea ceva mai bine. Îşi scoase batista de doliu cu chenar negru şi-şi şterse discret ploapele. A privit-o puţin speriat si serios în acelaşi timp. ştia cu precizie ce întrebări ar fi vrut ea să-i pună. Acum însă era prea târziu. Acum răspunsurile veneau singure.

Ea, în schimb, se simtea mare, puternică, de parcă ar fi crescut prin miracol. Ar fi dorit să coboare din cosciug, să se întindă ca după un somn adânc şi să râdă cu hohote.

Dar ce bine că nimeni nu o auzea! Acum era şi ea un om, o femeie. Umbrela lui rămăsese mai departe agăţată neglijent într-o gară şi trenurile vor continua să vină şi să plece fără ca vreun călător să-i dea vreo atenţie.

Ea însă pleca în acorduri duioase, cu flori multe aşa cum visase altădată în zilele de aniversări sau în scurtele ei călătorii. Totul era atât de perfect regizat, atât de solemn, încât a simţit nevoia să dăruiască celor prezenţi o ultima fotografie reuşită. N-ar fi vrut să-i dezamăgească. O bucurie nespusă a simţit cum o cuprinde şi, ca orice femeie curioasă şi superficială, a privit la promenada de pe aici. Nu s-a simţit deloc singură. Alături, aproape, foarte aproape, avea un vecin un bărbat destul de tânăr. Ţinea şi el mâinile pe piept, în mână cu o floare un trandafir roşu. În urmă mergea o rochie neagră de crep, tot cu două paralele pe obraz. Ei nu-i plăceau trandafirii fiindca aveau tepi. I-a făcut un semn discret vecinului şi l-a întrebat:

– Soţia dumitale îşi uită umbrela în gară?

El s-a uitat lung la ea şi a dat din cap afirmativ. Pe ea o cuprinse o dorinţă nestăpânită să afle mai multe. Nu era insa momentul cel mai potrivit.

Avea tot timpul s-o facă mai târziu. şi totuşi nu s-a putut abţine:

– Cu ce te ocupi?

– Scriu. Am fost puţin bolnav. Inima... Acum însă mă simt într-o formă excelentă. Îmi voi relua activitatea. Am o mulţime de idei şi subiecte. E atât de bine să te poţi simţi din nou obosit....

Între timp, ea a simţit cum liftul ei coboară. Cobora încet, încet ca un scrânciob uşor legănat. Dar când să înceapă să urce înapoi, a simţit o zdruncinatură scurtă şi liftul s-a oprit. Probabil că se întrerupsese curentul. Cam neplăcuta această oprire. Ar fi vrut să se supere că i se deranjase coafura ei atât de savant aranjată de oamenii de specialitate.

Alături, la câţiva paşi, se petrecea acelaşi lucru cu vecinul său. Ar fi vrut să protesteze, dar invitaţii erau obosiţi de câţiva nori negri ce se adunau la orizont. A înţeles că trebuie până la urmă să se grăbească şi ea.

În fond, cu excepţia acestui mic incident, totul se desfăşurase perfect şi începuse să se simtă şi ea puţin obosită.

– Până îşi va reîncepe activitatea în noul loc în care a fost aşezată cu grijă, îi va face vecinului cu trandafirul o invitaţie la ceai. Nu încape îndoială că va fi plăcut în doi.

Acum se putea considera şi ea o femeie frumoasă, inteligentă şi cultă. Numai aşa a reuşit să beneficieze de un loc atât de încântător şi de o vecinătate atât de distinsă; de prezenţa unui om care, ca şi ea, a reuşit să deslege enigma timpului.

urmare din pag. 13

veam cu ochi pironiţi, dar şi iscoditori, pădurile bogate şi pline de mister ce acopereau ambele maluri pe întreg parcursul drumului, până la Galaţi. Unde, o dată coborât, m-a izbit în plin un miros puternic de mirodenii şi de smoală topită, venită dinspre malul apei, undeva mai jos, unde se călăfătuiau bărcile./.../

Şi a venit ziua de 20 iunie 1941, când Daniel a aflat că va fi război. A doua zi, a şi trimis-o pe Adriana la Brăila, la mama lui, unde credea că va fi protejată mai bine. După care el a pornit spre Pilotaj, nu înainte însă de a se abate pe la noi. Era o dimineaţă liniştită, de vară, roua încă nu se risipise de pe florile din grădiniţă, un calm dumezeiesc plutea parcă pe deasupra orăşelului, întrerupt când şi când de sirena vreunui vapor care ieşea în larg sau, mai degrabă, itra în port. Tata plecase demult la uzină, mama deja trebăluia prin bucătărie, între altele aprinsese primusul pentru cafea iar eu, ca de obicei, eram prin curte, ca şi în ziua când Daniel apăruse pentru prima oară acolo, în faţa porţii. Ca şi atunci, era îmbrăcat în uniforma aceea de un alb imaculat, de acum pregătită cu mare drag de sora mea, în fiecare dimineaţă, devreme... De astă dată însă era trist şi foarte palid, frământat de gânduri, deşi nu mai puţin frumos, cum era el în general. A intrat în bucătărie, urmat de mine îndeaproape, ca o umbră credincioasă, s-a aşezat tăcut pe taburetul de lângă masă şi, îngrijorat, ne-a privit pe amândoi preţ de câteva secunde bune. Apoi a zis cu glas domol, dar ferm:

– Trebuie să plecaţi şi voi... pentru că aici nu există adăposturi pentru populaţia civilă. Va pleca multă lume din oraş, o să vedeţi. Şi la urma urmei, rămânem noi... Mi-a pus mâna pe creştet şi a adăugat: Tu, voinicule, să ai grijă de mama şi de tine. Vor trece toate şi o să vă întoarceţi...

Mi-a zâmbit în felul lui aparte, a băgat mâna în buzunarul de la spate al pantalonului, a scos portmoneul, a ales o monedă pe care mi-a pus-o în palmă şi, închizându-mi-o cu palma lui mare şi în acelaşi timp delicată, în vreme ce mama îi turna cafeaua-n ceşcuţă, a insistat:

– Până mâine noapte, trebuie să părăsiţi oraşul. La ora asta, deja, cred că şi tata ştie foarte bine ce v-am spus eu...

A sorbit ultimul strop de cafea, ne-a îmbrăţişat în grabă şi consultându-şi *Tellus*-ul, cândva ceasul tatălului, său, şleparul, s-a îndreptat direct către poartă. Parcă-l văd ieşind şi îndepărtându-se, ca un arhanghel alb, cu aripile căzute. A fost ultima mea imagine cu el în viaţă. Abia în clipa când a dispărut definitiv din raza vizuală mi-am adus aminte de monedă şi, deschizând palma, stupefiat, am văzut că nu una, ca de obicei, ci două monede de câte o sută de lei îmi lăsase Daniel. Adică mai mult decât mi-ar fi ajuns, în mod normal, pentru o lună. Nu ştiu de ce însă nu m-am putut bucura ca altădată.

A doua zi, aşa cum spusese el, laolaltă cu familiile funcţionarilor administraţiei fluviale, ne-am îmbarcat pe *Concordia* şi către seară eram în Mahmudia, pe braţul Sfântul Gheorghe, cazaţi în casele localnicilor. Totul se petrecuse atât de repede încât, nici nu am apucat să ne dezmeticim bine că, a dou zi dimineaţă, aparatul de radio al Primăriei anunţa deja începerea războiului antisovietic. Abia din clipa aceea au început să curgă din toate părţile, remorcaţi în şalande şi mahune, mulţime de locuitori ai Deltei, îndeosebi femei, bătrâni şi copii. Pentru cei mai mulţi dintre ei începuse sfârşitul lumii.

Tata şi fratele meu, Pascal, rămăseseră mobilizaţi pe loc, la uzina electrică, de unde priveau căderea bombelor lansate de aviatorii ruşi, care atacau continuu. Uneori, şi de câte cinci ori pe zi reuşeau să spargă barajul de foc al artileriei noastre antiaeriene, făcând prăpăd. Duelurile acelea interminabile, aproape, au făcut ca, după trei zile, să se constate că nu va mai dura mult şi provizia de muniţii pentru tunurii noştri era ca şi terminată. Bineînţeles, se impunea clar luarea unei măsuri de refacere a stocului de rezervă şi, cum în zonă, nefiind aerodromuri, nu se puteau trimite nici avioane de vânătoare, cu atât mai mult de transport, singura variantă viabilă rămânea aprovizionarea pe Dunăre, cu vaporul, asta cât mai urgent şi, dacă era posibil, într-o singură cursă, muniţiile necesare aşteptând la Tulcea, deja, îmbarcate pe trei şlepuri. Astfel că urgent, peste noapte, a fost adus de la Constanţa puternicul remorcher-spărgător de gheaţă *Mântuirea*, cu care aceste şlepuri să fie tractate în mare viteză la Sulina, înainte ca oraşul să rămână fără pic de apărare antiaeriană. şi cel căruia i s-a încredinţat misinea să comande convoiul avea să fie nimeni altul decât cumnatul meu, pilotul de fluviu Daniel Dumitrescu, şi asta din mai multe motive. În primul rând nu eapărat pentru că era printre cei mai experimentaţi dintre piloţii fliviali, ci pentru că era român, unul dintre puţinii români care penetraseră masa compactă a piloţilor de Dunăre de la acea oră, o veritabilă castă formată în majoritatea ei din greci şi turci. Avea să fie ultima lui misiune.

Totul decursese normal la Tulcea, convoiul se formase fără incidente şi de acum se naviga cu toată viteza spe Sulina, urmând ca rada portului să fie atinsă în câteva ore. Sigur că în momentul când a preluat convoiul, Daniel era perfect conştient de primejdiile care-l pândeau, poate chiar bănuia că ruşii vor fi pus la cale o acţiune mai aparte, mai ales că nicio navă de luptă nu primise misiunea să-l protejeze, de parcă ar fi transportat stuf, nu obuze de tun ori cartuşe de mitralieră. Mai mult ca sigur că, se gândise el, operaţiunile militare de pe font fiind în plină desfăşurare, cerând maximum de efort acolo, în linia întâi, nimeni nu şi-a permis să aloce măcar un avion de vânătore care să protejeze spaţiul aerian cât de cât, pe timpul derulării acestui transport de importanţă vitală pentru apărătorii Sulinei. Îl deruta, totuşi, amănuntul că deşi în acele zile aviaţia bolşevică fusese foarte activă în zonă totuşi, ca un fel de cacialma, probabil, ordinul a fost ca transportul muniţiilor să se execute în plină zi, în văzul spionilor inamicului. Care nu umai că, efectiv, împânzeau Dealta, dar nu erau nici pe departe copii de grădiniţă[3]. Că Delta era împânzită de agenţii NKVD-ului şi că aceştia îşi făceau cu prisosinţă datoria, se constatase clar chiar din prima zi de război, când aceştia semnalizaseră prompt aviaţiei de bombardament toate ţintele posibile, scopul fiind acela de a bloca, prin mijloace specifice, îndeosebi prin scufundarea unor vase mari, canalele navigabile ale Dunării[4]. Din întâmplare, chiar atunci, în prima noapte de război, când de la mansarda hotelului *Camberi* au fost transmise semnale luminoase care dirijau aviaţia rusă pe localul Cercului Militar, unde se adunaseră ofiţerii români, spionul fiind prins şi dovedit a fi fost până atunci un onest locuitor al oraşului, dar cine ştie câţi au scăpat neidentificaţi. Şi cum să rateze ei, în noile circumstanţe, sabotarea unui convoi de asemenea importanţă, aşteptat cu disperare de către artileriştii antiaereni din Sulina?

Aşa că lui Daniel Dumitrescu nu-i rămăsese să adopte, ca precauţie suplimentară, exceptând vigilenţa servanţilor unicului tun de pe *Mântuirea* şi a mitraliorilor de pe remorcher şi de pe cele trei şlepuri, să navigheze cât mai aproape de malul drept al Dunării, cu ochii în patru şi viteză maximă. şi se apropiau de mica localitate Gorgova, chiar au ajus în dreptul ei, primele case au început să rămână la travers, erau deja la jumătatea localităţii şi din faţă se apropia cunoscutul promontoriu de regularizare a curenţilor, un pinten solid, din blocuri de piatră, construit perpendicular pe mal, pentru delimitarea unei zone liniştite în interiorul căreia navele de mic tonaj să poată acosta în siguranţă. Se înţelege că de la distanţa cerută de toate regulile da navigaţie fluvială, Daniel i-a comandat timonierul să execute manevra de ocolire la stânga, şi era cu ochii în patru, atât de-a lungul apei cât şi pe cerul oglindit în ea când timonierul, marinar încercat, a scos un strigăt de spaimă, apoi o sudalmă teribilă constatând cu stupoare că nava nu mai răspundea comenzii, cârma rămânând efectiv blocată pe poziţia înainte, în plină viteză. Imediat, în portavoce, s-a auzit comanda „Înapoi maşina", dar era deja mult prea târziu ca forţa inerţiei să mai poată fi învinsă. Aflat acolo, pe navă, printre marinari, enigmaticul sabotor calculase la mare fix cum şi mai ales când să intervină, iar de acum nu-i mai rămăsese nimic altceva decât să culeagă roadele faptei sale. Astfel că în minutul următor, puternicul remorcher *Mântuirea* zăcea inert, eşuat pe cea mai mare parte din lungime,

cu prova lui curbată ca un imens iatagan, printre blocurile de piatră ale promontoriului de la Gorgova. Adică exact la jumătatea distanţei dintre Tulcea şi Sulina, astfel încât eventualul ajutor solicitat imediat, telefonic, de la postul de jandarmi din localitate, să întârzie cât mai mult. Calculată la mare artă, însă, pentru inamic această acţiune se derula conform graficului, aşa că era de aşteptat ca aviaţia acestuia să-şi facă apariţia. De acum era clar pentru toată lume, şi în priml rând pentru comandantul convoiului, că nimerise într-o capcană întinsă cu mare abilitate, aşa că trebuia acţionat urgent pentru limitarea dezastrului. Posibilităţile l faţa locului erau însă destul de modeste. şi nu numai atât... Deocamdată, însă, după inerentele momentele de derută, în vreme ce comandantul convoiului a coborât să evalueze gravitatea avariei, primii care şi-au ocupat locurile la posturile de luptă au fost mitraliorii, cu benzile pregătite şi ochii scrutând cerul. Îngrijorarea se citea de la o poştă însă pe feţele lor bătute devânt şi de ploi, conştienţi pe deplin că

de acum, o dată rămaşi imobilizaţi acolo, în bătaia soarelui şi a valurilor Dunării, deveniseră o pradă uşoară pentru aviaţia de asalt. Care mai mult ca sigur că, la ceasul acela blestemat, primise deja semnalul de atac şi se afla în zbor spre obiectiv.

La început, s-a auzit un uruit vag, dinspre Ismail, transformat imediat, pe măsură ce secundele au început să se scurgă, implacabil, într-un vuiet specific, din ce în ce mai puternic. Ca la comandă, în câteva secunde, de deasupra pădurilor de sălcii şi stuf şi-au făcut apariţia, zburând la joasă înălţime, nederanjate deloc de tirul împrăştiat al mitralierelor de pe şlepuri, două avioane cu stea roşie. Un sigur survol a fost suficient ca să-şi lanseze bombele cu atâta precizie încât *Mântuirea*, cu bordul perforat, să înghită apă cu repeziciune, înclinându-se şi mai mult pe o parte. Ca dezastrul să fie complet, o schijă s-a oprit în tâmpla mecanicului, care va muri pe loc, în vreme ce timonierul, mai norocos, va fi zvârlit de suflul exploziei în parapetul comenzii, câteva fracţiuni de secundă, poate mai mult, zăcând inconştient acolo, pe puntea înclinată din ce în ce mai mult. În aceiaşi zonă, de parcă de acolo de sus pilotul sovietic ar fi ştiut anume că el este comandantul, Daniel a fost ciuruit; zeci de schije perforându-i pieptul, altele abdomenul, braţele..., prăbuşindu-se chircit, fără să scoată niciun cuvânt, cu sângele şiroind pe uniforma lui albă, până atunci imaculată. Mai înainte însă ca nava să dispară sub apă cu totul, avioanele au revenit pe drumul lor către înapoi, spre baza de plecare la atac şi, trecând pentru a doua oară şi ultima, razant, pe deasupra convoiului, unde marinarii români se agitau disperaţi în încercarea de a mai salva e se putea, au mai măturat o dată punţile, înmulţind numărul de morţi şi de răniţi, mai ales, în vreme ce mulţimea de gură cască s-a făcut nevăzută. Timonierul şi-a revenit din şoc la timp, totuşi, adică mai înainte ca *Mântuirea* să se ducă la fund. S-a ridicat în capul oaselor, şi-a şters sângele de pe faţă şi a dat să coboare, dar chiar atunci, aruncându-şi ochii de jur-împrejur, şi-a zărit comandantul, pe Daniel Dumitrescu, căzut foart aproape de el, nemişcat. Rănit grav el însuşi, timonierul nu mai avut puterea să-l tragă după el... În plus, realizase din primul moment, mare lucru nu mai era de făcut. I-a dat prin gând, totuşi, să-i *Tellus*-ul de la mână, de la inelar i-a scos verigheta de aur, din cealaltă mână, strâns închisă, i-a luat fluierul de manevră iar de la gât – amuleta cu sfântul Anton primită cadou de la mama imediat atunci, în aceiaşi zi când bătrâna grecoaică, Sofia, îi prezisese Adrianei nenorocirea... Cu o mişcare pioasă i-a coborât pleoaple peste ochii măriţi de groază şi cam asta a fost. Într-una din zilele următoare, toate aceste „suveniruri" le-a adus la Brăila, sorei mele.

Abia în noiembrie 1941, când pericolul atacurilor aeriene sovietice a fost îndepărtat o dată cu avansarea frontului, în est, scafandrii au adus la suprafaţă trupurile marinrior „îngropaţi" atunci, în vara aceea fierbinte, o dată cu *Mîntuirea*, pe fundul Dunării. Er o zi de toamnă rece şi ceţoasă când fratele meu mai mare, Pascal, împreună cu una din surorile lui Daniel, a plecat cu pilotina acolo, pentru a-l identifica. Şi atunci s-a mai petrecut un episod straniu. După ore interminabile de strădanie şi groază, când toţi fuseseră identificaţi, cu excepţia lui Daniel, mai rămânând un singur cadavru, căruia îi lipsea capul, în disperare de cauză, aducându-şi aminte de un amănunt, fratele Pascal s-a mai apropiat odată de acel trup fără viaţă, decapitat, întins acolo lângă celelalte, mai multe de zece, puţin mi deoparte însă. La identificat după catarama de la curea, de o făcătură aparte, emailată, pe care el însuşi i-o dăruise cândva. Avea să fie înmormântat fără onoruri militare, în cimitirul oraşului Brăila, lângă rudele lui. Şi ca drama să fie perfectă, autorităţile militre ale vremii au l-au considerat principalul vinovat de tragedia de pe *Mântuirea*, cazul fiind închis şi clasat secret.

Tellus-ul acela care mă fascina de fiecare dată când îl vedeam la mâna cumnatului meu, Daniel, funcţionează şi azi, la aproape şapte decenii de la acel tragic eveniment. Avea să-l poarte tata, în amintirea ginerelui său, până în 1974, când i-a venit şi lui vremea să plece dincolo. După care i-a revenit a doua oară Adrianei, stabilită de ani buni în Suedia... Nu demult, Adriana a adunat în buchetul vieţii 99 de ani. Bătrâna grecoaică, am uitat să spun, îi prezisese că va depăşi suta. Sunt sigur că şi de data aceasta a avut dreptate.

[1] Fragment din volumul *Copiii Dunării,* în pregătire. Titlul acestei selecţii şi intertitlurile aparţin redacţiei.

[2] Navigaţiunea Fluvială Română, intreprindere de stat, specializată în efectuarea curselor pe timp de zi, spre deosebire de SRD (Societatea Română Dunăreană), firmă particulară specializată în cursele de noapte (n.red.);

[3] Nu întâmplător,cel mai mare dintre şefii Serviciului Secret român din perioada interbelică,

Mihail Moruzov, asasinat puţin mai înainte de intrarea României în războiu, de către legionari, la Jilava, din răzbunare şi probabil cu asentimentul vinovat al generalului **Ion Antonescu**, provenea tocmai din zona aceea (n.red.).

[4] Aşa cum nu întâmplător, după decembrie 1989, în 2 septembrie 1991, ruşii - tot ruşii! -, deşi la prima vedere e vorba de ucraineni, au provocat eşuarea cargoului *Rostock*, tot pe canalul Sulina, la Partizani, venind dinspre Tulcea, îcărcat fiind cu sârmă din fier beton, cu consecinţe economice grave, incalculabile, pentru România.

Baba-Novac, spaima otomanilor

File din prietenia seculară româno-sârbă

de **Rheea Delfi** şi **Valentin Ilie**

Motto:

Pe unde Novac mergea,
Aşa turcii jos pica,
Cum pică vara iarba
Cand o atingi cu coasa...
(Baladă populară)

Dincolo de strângeri de mână protocolare şi de zâmbete de complezenţă, parteneriatele intrenaţionale înseamnă mult mai mult. Prietenia dintre România şi Serbia, de pildă, este una care se bazează pe încredere reciprocă şi pe o serie de elemente comune care strâng si mai mult relaţia dintre aceste două naţiuni. Pornind de la faptul că sunt vecinii cu care România nu s-a războit niciodată, de la credinţa comună creştin ortodoxă, de la duşmanii comuni care au dorit stăpânirea celor două ţări şi până la proiectele comune de interes economic precum Porţile de Fier, de la Drobeta Turnu-Severin, sau avionul militar *Jurom* – de la Jugoslavia-România –, putem găsi în istorie, dar şi în folclor, multe dovezi ale unei relaţii speciale, cu totul remarcabile între două naţiuni vecine aici, la întâlnirea Occidentului cu Orientul, a Balcanilor cu restul contionentului european. Iar una din cele mai importante file în istoria prieteniei sârbo-română poate fi întrupată de legătura dintre haiducul Baba Novac şi voievodul Mihai Viteazu, care în tandem, în zilele de glorie ale Imperiu Otoman, care dispunea de o forţa militară nimicitoare, au avut curajul de a-i înfrunta pe turci cu vitejie si succes. În această perioadă când frica şi groaza semănate de turci forţau marile puteri ale lumii de pe trei continente la parşive jocuri diplomatice, mai degrabă, decât la luptă armată directă, loiala colaborare dintre Mihai Viteazul şi mâna sa dreaptă, acest mercenar sârb, căpitan al oştii sale de haiduci, pe numele său intrat în legendă Baba Novac, prieten devotat ce l-a urmat pretutindeni în viaţă şi dincolo de moarte, inclusiv în istoria neamului, este exemplul cel mai concludent, în opinia noastră, că atunci când a avut la bază valoarea şi respectul reciproc, tandemul româno-sârb a constituit o forţă demnă de respect aici, în această zbuciumată parte a lumii.

Mihai Viteazu şi haiducii sârbi. Fiu al lui **Pătraşcu cel Bun**, **Mihai Viteazu** a urmărit întărirea autorităţii centrale şi consolidarea poziţiilor acelei părţi din boierime care îi era credincioasă. Înzestrat cu remarcabil spirit de inventivitate în strategia alianţelor, îmbinând talentul diplomatic cu acţiunea militară, a reuşit să pună bazele unui sistem de alianţe antiotomane capabil să ducă la creşterea rolului ţării Românesti pe plan extern. Toate acestea nu ar fi fost posibile dacă intrarea sub dominaţie turcească a popoarelor din Balcani şi transformarea acestor regiuni în *villayet*-uri (districte) nu ar fi coincis cu instalarea unui regim de opresiune, caracterizat prin biruri aspre, prin jafuri şi violenţe inimaginabile. Din cauza imposibilităţilor de a organiza o armată veritabilă, popoarele din sudul Dunării au apelat la... haiducie, singura formă de luptă împotriva asupritorilor care le mai rămăsese. În Balcani, haiducia a apărut ca fenomen social relativ generalizat în Serbia, apoi în Bulgaria, Macedonia şi nordul Greciei, pentru a se dezvolta şi în ţările Române. Iniţial o manifestare sporadică, de-a lungul secolului al XVI-lea mişcarea haiducească din Balcani s-a transformat într-o rezistenţă cu real caracter popular, devenind la un moment dat *cea mai eficace formă de luptă de eliberare*, care a reuşit să menţina în conştiinţa maselor populare obiceiul războinării, speranţa pentru libertate alături de tentativa de redobândire a independenţei statale. Haiducii primeau în rândurile lor o serie de războinici experimentaţi, duri, mânaţi în luptă de o ură nemăsurată împotriva cotropitorilor turci. Şi nu este de mirare că, încurajaţi de numeroasele victorii ale lui **Mihai Viteazu**, aceştia cunosc o înviorare fără precedent. Deşi erau organizaţi în grupări mici, de circa 20-30 de călăreţi, ei reuşeau să atace şi să se ascundă cu uşurinţă, fiecare ceată având propriul steag, dar şi un lider ales dintre cei mai experimentaţi războinici. Deseori, în timpul domniei voievodului oltean, aceste cete se uneau în vederea atacării cu succes a unor oraşe sau cetăţi. Există documente în acest sens care certifică faptul că numeroase solii ale balcanicilor, sosite la Curtea Domnească de la Târgovişte, arătau domnitorului român că dacă ar trece Dunărea, *sârbii, bulgarii şi albanezii, care sunt de aceeaşi religie cu dânsul, s-ar uni bucuroşi cu el*. Era, aşadar, normal ca, prin politica sa externă, **Mihai Viteazu** să acorde o atenţie deosebită problemelor din sud-estul Europei. Ca o reacţie de răspuns, popoarele balcanice, oprimate sub ocupaţia otomană, au văzut în glorioasele victorii ale voievodului valah o excelentă ocazie de a da, la rândul lor, lovituri aprige turcilor.

Baba Novac – spaima paşalâcurilor. Despre acest erou legendar avem puţine însemnări, cu precădere cunoscute fiind cele privitoare la începutul activităţii sale ca răzvrătit contra stăpânirii vremii. Astfel, potrivit cronicarului **Szamoskozy** (vezi **Ioachim Crăciun**, *Cronicarul Samoszkozy şi însemnările lui privitoare la români. 1566-1608*, Cluj, 1928), **Baba Novac** s-ar fi născut în jurul anului 1530, în Serbia, în satul Poreè (citeşte Poreci, actualmente Donji Milanovac), pe malul Dunării, aproape de Cetatea Severinului, din mamă românca (din familia Basarabilor) şi din tată sârb, pretendent într-o perioadă la tronul Serbiei. În ce priveşte viaţa şi îndeosebi faptele lui, se deosebesc trei mari perioade: copilăria petrecută în satul natal de pe malurile Dunării; haiducia din Balcani şi, în fine, cea mai încărcată de onoruri şi de glorie, dar şi tragică, înrolarea sub steagul voievodului ţării Româneşti, nu mai puţin legendarul **Mihai Viteazu**.

În satul Poreci, viitorul general cunoaşte de mic copil umilinţele, cruzimea şi nedreptatea stăpânitorului străini. Aşa se face că din chiar acel moment, tânărul **Novac** va deveni mai întâi un luptător spiritual de temut, un adevărat apărător al credinţei ortodoxe în faţa turcilor, care, spre deosebire de ceea ce se petrecea la noi, în stânga Dunării, îi forţau pe locuitorii din Balcani să treacă la *islamism*. Şi tot de acum el a învăţat arta mânuirii armelor, fiind mereu, se spune, în preajma unui războinic sârb, căpetenia unui grup de răzvrătiţi. În afară de abilitatea sa în luptă, izvoarele vremii au mai reţinut că **Baba Novac** era *un munte de om*, cu o statură impozantă, care, pe câmpul de luptă, efectiv va băga spaima în duşmani prin forţa sa fizică neobişnuită. Puterea şi vitalitatea

sa extraordinare explică faptul că, la vârsta de 80 de ani, încă se arunca în şaua calului şi participa la lupte, înarmat fiind cu o sabie şi cu secure, ca şi **Mihai Viteazu**, de altminteri, la un moment dat comandând nu mai puţin de de 8.000 de haiduci, adică o armtaă întreagă, şi nu este de mirare că în oastea lui **Mihai Viteazu** avea la un moment dat rangul de general.

Cum a devenit haiduc Baba Novac. Pentru că era foarte sărac şi nu mai putea face faţă dărilor impuse de regimul otoman, dar şi pentru că muncise timp de trei ani la ridicarea cetăţii Semendria fără a fi plătit, tânărul **Novac** se vede nevoit să ia drumul pribegiei. În plus, baladele populare ne mai spun că un alt motiv care l-a împins pe **Baba Novac** să devină haiduc va fi orgoliul său, faptul că era recunoscut drept un bărbat dintr-o bucată, care nu *scotea căciula în faţa nimănui*. În plus, de parcă anume era stabilit de undeva de sus ca lucrurile să se precipite, auzind autorităţile turceşti despre el tot soiul de poveşti, au trimis un grup de 10 ieniceri care, prinzându-l, ca să-l intimideze, probabil, l-au bătut crunt. Într-un acces de disperare, când lucrurile păreau ca şi rezolvate iar turcii îşi savurau victoria, **Novac** s-a ridicat brusc şi, repezindu-se prin surprindere asupra torţionarilor săi, i-a făcut una cu pământul începând cu căpetenia lor, pe care, se spune, ar fi ucis-o izbind-o repetat de pământ până când i-a sfărâmat oasele. După o asemenea faptă, tânărul **Novac** era clar că nu mai avea cum să scape de ştreang, aşa că se refugiază pe Valea Timocului unde, fireşte, organizează o ceată de haiduci formată cu precădere din românii timoceni, din sârbi şi chiar din bulgari, cu toţii luptători încercaţi şi dornici de răzbunare. În fruntea lor, peste puţină vreme, **Baba Novac** îi va zdrobi pe turci la Cladova, mai întâi, apoi la cetatea timoceană Florentin şi la Vidin. Într-un final însă, după câţiva ani de lupte în Bosnia, când le făcuse multe zile negre turcilor, **Baba Novac** este prins. Impresionaţi de curajul şi de forţa sa, turcii ajung să-i propună rangul de agă, la Istanbul, lăsându-i, totodată, ca un privilegiu, şi dreptul de a-şi păstra credinţa ortodoxă. Sârb adevărat până în măduva oaselor, **Novac** refuză şi alege închisoarea, ocazie cu care învaţă să vorbească turceşte şi greceşte. Evadează după doi ani de captivitate şi, revenit în părţile Bosniei, se reapucă de haiducie. În aceeaşi perioadă, tot în Balcani, se afla în plină activitate un alt căpitan de haiduci, tot sârb, originar din Dalmaţia, anume **Deli Marcu**, care ajunsese să conducă un grup de 1.500 de luptători. Şi tot atunci, începe să circule vestea că domnitorul Valahiei a întors armele împotriva Semilunii. Evident, faptele voievodului român ajung şi la urechile celor doi războinici, şi cu toate că nu mai era chiar tânăr, **Baba Novac** va fi puternic impresionat de personalitatea lui **Mihai Viteazu**, înrolându-se fără rezerve sub comanda lui. Şi dacă bătrânul sârb l-a iubit şi l-a preţuit toată viaţa pe ilustrul conducător român, nici acesta nu a avut alte sentimente faţă de vestitul haiduc, şi atât de mare încredere va avea în el încât, la un moment dat, garda personală a voievodului nostru ajunsese să fie formată numai din haiducii sârbi ai lui **Novac**. Tot conform izvoarelor, se spune că singurul regret al lui **Baba Novac** era legat de vârsta sa, haiducul octogenar mărturisind de nenumărate ori că şi-ar fi dorit să-l fi întâlnit pe viteazul voievod oltean când era mai tânăr… Una peste alta însă, dintre toţi căpitanii străini care au servit în armata lui Mihai Viteazul, între care şi un tătar pe nume **Mârza**, figura lui **Baba Novac** se detaşează net. El este singurul care, în vremuri grele, i-a rămas alături fără bani, animat doar de preţuirea faţă de domnitor şi de ura împotriva duşmanilor acestuia care, nu neapărat întâmplător, erau şi ai lui. Şi îi va rămâne fidel până la moarte.

În vâltoarea războiului. În toate marile bătălii, niciodată impresionat de superioritatea numerică a duşmanului, **Baba Novac** se arunca în mijlocul luptei, aidoma uliului într-un stol de porumbei. Curajul era proverbial, astfel că nu va mira pe nimeni când s-a răspândit vestea că a atacat cetatea Plevnei alături de doar 1.200 haiduci, reuşind să ia de aici mulţi prizonieri, printre care pe soţia favorită şi pe cei doi copii ai bogatului paşă **Mohamed Mihailoglu**, acesta plătind pentru răscumpărarealor nu mai puţin de 500.000 de galbeni.

În primavera anului 1595, în fruntea a doar 700 de haiduci, acelaşi **Baba Novac** trece Dunărea şi, mărşăluind până în Munţii Sarplanina (Balcani), îi organizează o ambuscadă lui **Hasan Pasa**, care traversa munţii cu armata sa în intenţia de a face joncţiunea cu armata sultanului, lângă Sofia. Pe scurt, **Baba Novac** distruge întreaga armată de ieniceri a lui **Hasan Paşa**, capturând toţi caii, cămilele, tunurile şi o mare sumă de bani.

Chiar şi episodul victoriei de la şelimbăr se învârte în jurul numelui lui **Baba Novac**, el fiind acela care, nemaisuportând tratativele episcopului **Malaspina**, sol al lui **Andrei Bathory**, care avea misiunea să tragă de timp, atacă prin surprindere, umilindu-i, efectiv, pe aroganţii căpitani de oaste ai armatei ungurilor, armurile învinşilor fiind depuse personal de bătrânul general sârb la picioarele lui **Mihai Viteazu**. Care în anul 1600, îl trimite în Banat, unde câştigă noi bătălii, apoi trece în Moldova, pe urmele lui **Ieremia Movilă**, combătând neobosit până în Hotin şi Cameniţa. La Năieni, lângă Ploieşti, se luptă cu polonezii, alt neam hrăpăreţ pe care abia târziu îl vor neutraliza ruşii, dar deocamdată şi aceştia aveau gânduri mari cu privire la ţările române. Sigur, **Baba Novac**, aidoma lui **Mihai Viteazu** şi a altor militari vestiţi din istoria lumii, de altminteri nu puţini, nu va fi biruitor de fiecare dată, dar nici nu va ieşi din luptă cu fruntea în pământ.

Moartea eroului. Sfârşitul l-a găsit pe **Baba Novac** în timp ce **Mihai Viteazu** se afla la Viena, în 16001, când noblimea ungară din Transilvania a organizat o răscoală. Atunci, **Ştefan Csaki** trimite un corp de oaste să atace prin surpindere tabara haiducului de la Lipov, în Banat. Capturat şi supus unui simulacru de proces, la Cluj, învinuit, culmea!, de colaborare cu turcii, **Baba Novac** este condamnat la moarte. Astfel că pe 5 februarie 1601, la ora 10 dimineaţa, venerabilul oştean este adus în lanţuri pe eşafod, în piaţa oraşului, jupuit de viu şi spânzurat deasupra unui rug, ca să ardă încet, sadicii călăi unguri, demni urmaşi ai celor care cu aproape un veac mai înainte îl supuseseră oarecum unui supliciu asemănător pe răzvrătitul secui **Gheorghe Doja**, aruncând din când în când apă peste el pentru a-i prelugi chinurile. Viteazul general, desigur, spre necazul ungurilor nu scoate niciun vaiet de durere, reuşind să-l impresioneze, în schimb, pe cronicarul italian **Ciro Spontoni**, de la care va rămâne consemnat că supliciul a durat o ora şi jumătate… Întârâtaţi, însă, călăii săi nu se vor mulţumi cu atât, acelaşi barbar **Ştefan Csaki** ordonând într-un final tragerea în ţeapă a trupului fără viaţă, moment în care anturajul său poate începe în linişte ospăţul, comentând batjocoritor mai apoi, inclusiv prin versuri vulgare, modul în care strălucitul soldat care fusese **Baba Novac** a trecut în eternitate. Sigur că Mihai Viteazul a regretat enorm pierderea bravului său general şi revenind în Cluj, la un moment dat, a ordonat să se înfigă un steag mare pe locul unde acesta fusese ucis. Tot în semn de preţuire, după secole, când românii au reuşit, în sfârşit să-şi recupereze de la inamicii seculari teritoriile străbune, inclusiv frumosul oraş Cluj Napoca, aici va fi ridicată o statuie din piatră.

Moştenirea folclorică. Baba Novac a intrat din timpul vieţii sale, încă, spuneam, în legendele şi în inima popoarelor creştine din Balcani şi din nordul Dunarii. Astăzi, în Serbia zilelor noastre, **Baba Novac** este unul dintre cei mai slăviţi eroi. Iar la noi, figura eroica a haiducului a ajuns la asemenea dimensiuni, încât se cunosc până în prezent nu mai puţin de 101 cântece vechi despre Novăceşti! În afară de asta, **Baba Novac** va rămâne patronul spiritual a generaţii întregi de haiduci balcanici care se vor naşte de-a lungul secolelor pe aceste meleaguri. Iar zeci de localităţi sau străzi ale oraşelor din România, Serbia, Muntenegru, Bulgaria, Bosnia-Herţegovina şi chiar Grecia îi poartă numele. În concluzie, se poate spune că azi, într-o lume în care valorile, indiferent de natura lor, încep să pălească, figura de martir pentru libertate a eroului sârb rămâne încă valabilă. Fie şi pentru simplul motiv că încă avem nevoie de o lecţie credibilă şi captivantă despre vitejie, sacrificiu, dragoste de ţară si credinţă. şi cu toate că Serbia nu şi-a găsit, încă, un loc în cadrul Uniunii Europene, cu toate că în ultimii ani politica oficiala nu a fost mereu la nivelul tradiţiei seculare pe linia prieteniei româno-sârbe, nu trebuie să uităm, totuşi, că suntem urmaşii lui **Mihai Viteazu** şi ai generalului său cel mai stimat, haiducul **Baba Novac**. Fără al căror sacrificiu suprem – întâmplarea va face ca voievodul însuşi să fie răpus în vara aceluiaşi an nu departe de Cluj –, nu ar fi fost exclus ca Europa întreagă să fi fost acoperită, la ora de faţă, de... moschei.

Jurnal

Aşteptând să treacă monstrul

de **Sebastian Drăgan**

23 august 2010. Cineva îmi spunea c-am omorât dragostea în mine hăt, demult şi nu ştiu cum se face că acum doar rememorez actul abominabil, ca într-un film pe 16 mm, simţind cum se arde pelicula de celuloid, încet, cu găuri mici şi negre, apoi din ce în ce mai mari, până când cadrul în mişcare dispare, topit de zgură, cenuşă, aşa mă simt şi pe cerul gurii o fi de la fiere o fi de la amărăciunea dulceţii din doi care făceam unu, gustate cu înghiţituri mici de frica zahariselii că prea mult dulce devine mereu anghinare şi când vrei să scapi nu trece cu un pahar cu apă, nici cu wiskey. În după-amiaza când ştiu ce-ar putea să fie, când cred ce-ar putea să iasă dacă m-aş aşeza la picioarele tale, mi se face mereu a fugă, a rău de mare – ameţeala şi greaţă – şi nu mai fug, doar mă las să ard cu flacăra rece a bolii ascunse din copilărie: scăpam de teamă dedublându-mă, mă extrăgeam din mine şi mă priveam detaşat, nu eram eu ăla care să cedeze durerii, nu plâng după ce am avut făcut nefăcut ci întotdeauna după ce puteam să fiu, dacă.

Mă salvează mereu suricatele din *Masai Mara*, delfinii din Atlantic, **Steve Irvin** sau brainiacii pe care-i chem cu-n clic să mă doboare înconjoare. Tu nu eşti printre ei. Locul tău e în mine, deci n-am cui să spun că ard pădurile în Portugalia, în Moscova şi-n Andaluzia, că în Spitzbergen crapă calota polară, că am omorât planeta cu dioxidul de carbon din respiraţiile noastre îmbâcsite de pofte, de consum, iar aspiraţiile nu ne mai dau oxigen, sunt doar puturoase. M-aş vârî râzând în rahatul ăsta din juru-mi, din groapa de unde toţi vor să iasă, ca **Jamal Malik** din ***Slumdog millionaire,*** dar nu fac asta în fiecare zi, după ce mă spăl pe dinţi, mă îmbrac şi plec la job? Nu ies din rând, mizeria e prietena mea, leneşă, unsuroasă, languroasă şi caldă. Lumea toată-i o mare căcăstoare în care ne bălăcim consecvenţi. Fiindcă ne place. Fiindcă suntem ai dracu'. Fiindcă ne iubim, nu iubim.

24 august 2010. Judecă şi tu, spune dacă poate să-mi treacă durerea de a nu şti niciodată cum de trăiesc turturelele şi corbii şi cocorii şi lupii-n pereche pentru toată viaţa, cum îşi sunt îndeajuns unul altuia, cum de existenţa lor are un sens doar prin celălalt. Niciodată doar prin el. Sau numai prin ea. La ***Streptopelia turtur*** (turturica), dacă moartea unuia din parteneri survine după doi ani de convieţuire, celălalt mai trăieşte maximum trei săptămâni! Ce dragoste în viaţă, până la moarte !... Dacă nu ne găsim locul aici, în mizeria asta pestilenţială, cotropitoare, dacă nu reuşim să respirăm, buimaci, aerele viciate de promiscuitate, hai în Madagascar, iubito, acolo unde traiesc păsările dragostei, să învăţăm de la ele alfabetul ăsta uitat, fără foneme, fără diacritice, ortografie şi punctuaţie. ***Agapornis sp***., love birds, păsările dragostei, nu pot trăi decât în pereche. ***Die Unzertrennlichen***. ***Les inseparables***. Inseparable. Aşa li se spune. Ssst ! Aud cum zboară, din Stone Town, Zanzibar, până în Madagascar, vocea lui **Farrokh Bulsara**, alias Freddie Mercury şi ***I was born to love you*** îmi curge prin vene, ca o aspirină ce-mi diluează sângele din artere, îl subţiază în hematii suple, elastice şi-l face să fiarbă! Nu ai decât să te-mbăiezi în el, fără teama de a te arde.

25 august 2010. Dacă mă vezi, uneori, că muşc din aerul ce ne înconjoară cu gura avidă după o formă concretă, iubito, e pentru că mă sufoc de şerpuirea parşivă a gheţii din minţile de'alături, a morţii cerebrale ce mă înconjoară – ici, colo, pretutindeni – din ce in ce mai mult, din ce in ce mai fătiş. Ei umblă cu capul gol. Sunt doar unelte pentru alţii. Perfecţiunea adaptării la neputinţă. Sclavii ignoranţei incongruenţi cu spiritul. Să fie asta supravieţuirea ***new age*** ? A instinctelor primare împotriva evoluţiei spirituale? Nu văd aici, acum, niciun efort de adaptare al acestora la mediul ostil social decât printr-un suicid neuronal impus-autoimpus, iar o anamneză colectivă a celor ce umblă cu capul gol conduce la acelasi diagnostic: involuţia spirituală nu-i decât o întoarcere la protozoare, la **amoebe** în special, care, nu-i aşa?, au forma neregulată şi se modifică în mod constant. Aşa sunt şi ei. Trăiesc doar ca să respire, să mănânce şi să se înmulţească. Goi. Despuiaţi de flacăra cunoaşterii, agresivi, vulgari deci şi căpăţânoşi în descăpăţânarea lor flagrantă. Fără pic de iubire. Faţă de ei, faţă de alţii. M-am gândit ca astăzi să-ţi trimit ***Originea Speciilor***, de **Charles Darwin**, poate le desluşesti tu celor cu capul gol, ***per a contrario***, involuţia, că eu nu sunt în stare. Doar scriu.

26 august 2010. Jinduiesc după o casă a spiritului unde să nu mai fie nevoie de comunicare verbală. **Keiko Matsui,** cu ***Whisper from the Mirror***, îmi dă ghes să cred că există un loc unde limbajul trebuie să fie numai unul al gândurilor, fără mimică, fără gestică, fără efortul inutil de schimonosire articulată a glotei sau a trupului. Nu de telepatie vorbesc, ci de ***la métaphysique de la communication.*** Gândurile în forma lor pură, imagistică, ca într-un film materializat de energie. Ca un sunet de foarte înaltă frecvenţă, pe care urechile nu-l percep, sau ca un flux de lumină ce curge riguros prin noi. Să îl simţi, vezi, auzi, guşti şi să îl pricepi senzorial pe cel de lângă tine fără *traducerea,* fără joncţiunea obligatorie dintre cele două emisfere cerebrale.Ci dintr-odată. Direct. Cu emisferele creierului lucrând *full power*. Corpul calos, cel ce mediază şi conectează partea stângă, logică, de partea dreaptă, a gândirii fără limbaj, a imaginaţiei, intuiţiei şi visării, ar fi inutil, deci.Poţi face să dispară cuvântul scris, vorbit, cu uşurătatea cu care îţi tragi bluza aia pepit peste sâni! Poţi face să clădească verbul abia gândit, aşa simplu, cum dai greutate sărutului pe obraz sau cum mă mângâi cu ochii. ***Knowledge of spirit***. Uite, şi eu am învăţat de la tine – dacă întinzi mâna spre mine, cu dorinţa să mă cuprinzi, îţi simt degetele dinainte de atingere şi mângâirea încă înainte de plăcerea tactilă, ca în picurarea când calmă, cald-răcoritoare, veselă şi aproape voluptoasă, când virtuoasă, viguroasă şi înfuriată, a **Muzicii Apelor** de **George Friedrich Haendel.** Nedrept ar fi să nu-ţi duci gestul până la capăt şi eu să rămân doar cu un nod în gât de poftă şi de sete.Să-nghit în sec. Să te înconjor cu temerile mele şi să te conjur să le spargi în bucaţi, ca pe nuci. Ai să vezi că miezul fricii e dulce. Afurisită dulceaţă.

Ziua a nu ştiu-câta. Nici graba cu care mă scutur deseori de mine nu mă poate salva de eclipsa dinlăuntru. Ce, crezi că-i destul cum mă arăt azi ţie, strălucerat luminat şi veşnic ţâfnos nesăţios? E îndeajuns să crape cu sunet grav-ascuţit coaja unui măr pe care-l muşti pofticioasă şi, de emoţie, mi se închid zgomotos sinapsele, ca piesele unui domino pe care le aşezam, când eram mici, două câte două, sprijinite vertical, precum cortul unor apaşi sau comanşi, şi-apoi le împingeam să se prăbuşească, eram ***Old Death***, ***Old Shatterhand***, ***Winnetou*** deodată şi ce ne miram uimeam de miriapodul alb cu puncte negre ce se mişca pe masa din sufragerie sau pe parchetul ceruit! Aceeaşi inimă cât un purice îmi faci tu acum. Exact ca groaza dulce amestecată cu bucurie ţipătoare de pe la 7-8-9 ani, când urmăream în nişte gioarse de sandale un tren prăfuit, în jurul căruia alergam când sosea în gară şi sub care strecuram, pe şine, monedele de 15 bani din aluminiu: aşteptam să treacă monstrul după care scoteam şi rostogoleam în palme bucăţile fierbinţi ovale de pe care dispăruseră însemnele şi stema republicii, le înţepam cu un cui ruginit, strecuram o pană de cioară sau de guguştiuc în gaură şi le atârnam la gât cu un şiret de pantof, mândri de colierul nostru a la Inciuciuna ***(Intschu-tschuna).*** Apoi încălecam pe ***Iltschi*** ("Vânt"), sau pe ***Hatatitla*** ("Fulger"), fiindcă mereu ne certam cine să fie şeful de trib al apaşilor Mescalero şi cine fratele său de sânge, şi o rupeam la sănătoasa urmăriţi de şeful de gară, care ne înjura de tot neamul, de mame, de taţi de surori şi de cumnaţi, îmbunătăţindu-ne vocabularul, ba mai arunca după noi şi cu pietre că deh!, eram greu de prins, ajungeam acasă uzi leoarcă şi fericiţi. Acum nu mai am gară, nici tren, nici monede de 15 bani, dar o pereche de sandale giorsăite se mai găseşte, pot să alerg când dormi şi pot să-ţi strecor sub pernă nechezatul calului lui Winnetou. Sau vântul din coamă.

Civili cu trese de eroi

de **Ion Andreiţă**

Un vechi şi bun prieten – poetul **Radu Ghica Moise** din Sinaia, fost ani de-a rândul director al Casei de Cultură din acest oraş – mă roagă de mai multă vreme să mă interesez de o carte („o broşurică", zice) consacrată unui ţăran-erou, **Vasile Chilian**, scrisă de un căpitan, **Constantin Căpşuneanu**, în care sunt relatate faptele de eroism ale unui grup de ţărani din munţii Buzăului şi Vrancei, în timpul Primului Război Mondial. Amicul meu susţine că acolo ar fi vorba şi de bunicul său – un anume **Dumitru Ghica Moise**, ţăran din Lopătarii Buzăului (de unde se trage şi poetul) – şi ar dori să afle mai multe lucruri despre cele întâmplate (el fiind prea mic, pe vremea când bătrânul povestea despre isprăvile sale). Simplu! – mi-am zis – şi, ca să nu mă încurc pe căi lăturalnice, merg glonţ la fişierele Bibliotecii Academiei. Din păcate, nimic. Revin, caut, cern, întreb: nimeni n-a auzit de o astfel de carte. Trec la Biblioteca Naţională: aceeaşi situaţie. O ultimă, inspirată, încercare – dar de data aceasta prin telefon: Biblioteca Militară Naţională. În câteva minute primesc răspunsul: „Da, avem… Da, este o cărticică de vreo 30 de pagini. Da, vă putem face şi o copie xerox". Nu ştiu ce gând m-a îndemnat să procur două copii: una i-am expediat-o urgent, prin Poştă, poetului **Radu Ghica Moise**, la Sinaia; cealaltă se află pe biroul meu. Cartea se numeşte ***Eroul Vasile Chilian***, de căpitan **Constantin Căpşuneanu**, apărută în anul 1939, la Bucureşti, în Colecţia Biblioteca Sufletul Românesc. Într-adevăr, „broşurica" are numai 30 de pagini – dar ascunde între copertele sale un act de eroism mai puţin cunoscut, demn de prima pagină a conştiinţei româneşti. „Paginile ce urmează – atrage atenţia **Constantin C. Giurescu**, în prefaţă – înfăţişează figura eroului **Vasile Chilian**. Sunt prea puţini aceia care cunosc admirabila pildă de credinţă şi de jertfă a acestui modest vrâncean, atât de mare totuşi prin sufletul său".

Vasile Cilian şi soţia sa, Clemenţa. Colecţia Muzeului Militar Naţional.

Rămas sub ocupaţia germană, la sugestia generalului **Artur Văitoianu** – comandantul trupelor din regiune, pornite în retragere – **Vasile Chilian** urma să transmită informaţii armatei române aflate în zona Mărăşeştilor. Casa lui, din comuna Tichiriş, în care se instalase comandamentul unei brigăzi germane, era exact în spatele liniei întâi a trupelor inamice. Cunoscând bine potecile munţilor – şi ştiind cât de straşnic erau supravegheate de nemţi – el şi-a dat seama că numai pe Valea Putnei (pe firul apei) ar fi o posibilitate de trece dincolo – „la fraţi" – şi astfel i-a răsărit ideea că pe aici s-ar putea strecura, spre frontul românesc, ostaşi evadaţi din lagărele germane de prizonieri, pe care îi întâlnea uneori prin munţi. Pentru această acţiune foarte riscantă, **Chilian** şi-a alcătuit o ceată de oameni de nădejde, vrânceni şi buzoieni: **Ştefanache Săcăluş**, **Dumitrache Pantazică** şi **Toma Cristea** – legăturile cele mai apropiate; **Nicolae Cojocaru** din Bisoca, ciobanul **Ion Moldoveanu** din Berca, învăţătorul **Nicolae Deşliu** din Măneşti; **Constantin Albu** (fost primar) **Ioan Baraboi**, **Cârstea N. Brebeanu** şi **Dumitru Ghica Moise** – toţi din Lopătari-Buzău, călăuze, în casele cărora erau ascunşi prizonierii fugari, în aşteptarea momentului de trecere. Alături de bărbaţi s-au aflat, la fel de curajoase, femeile: **Clemenţa**, soţia lui **Chilian** – şi bravele ţărănci **Sârbescu**, **Drăgan** şi **Teodora Enăchescu**, care-i îngrijeau pe cei bolnavi, oferind îmbrăcăminte şi hrană de drum. Învingând tot felul de emoţii, temeri, primejdii, ceata lui **Vasile Chilian** a izbutit să treacă dincolo de linia frontului peste două mii de ofiţeri şi soldaţi români, purtători ai tot atâtor informaţii privind inamicul. Printr-o imprudenţă nenorocită, în noaptea de 21 spre 22 mai 1917, totul s-a prăbuşit. **Vasile Chilian** şi cei mai mulţi din oamenii lui – arestaţi. Au fost date sentinţe drastice: **Chilian**, **Săcăluş**, **Pantazică** şi **Cristea** – condamnaţi la moarte şi executaţi în zorii zilei de 17 august 1917, în poligonul din Focşani (când alături, la Mărăşeşti, se dădeau grelele lupte ce-au dus la înfrângerea inamicului). **Ioan Baraboi**, condamnat la moarte, a reuşit să fugă de sub escortă în momentul când era dus la locul execuţiei. **Constantin Albu** – 5 ani temniţă grea. **Clemenţa Chilian** – 10 ani temniţă grea. **Cârstea N. Brebeanu** – 15 ani. **Dumitru Ghica Moise** – bunicul poetului **Radu Ghica Moise** – n-a putut fi prins; a fost condamnat, în lipsă, la moarte; urmărit şi hărţuit, s-a ascuns în munţi timp de un an şi două luni.

În încheierea cărţii, autorul consemnează opinia generalului **Văitoianu**, exprimată într-o scrisoare datată 8 noiembrie 1929: „Câteşipatru (civilii **Chilian**, **Săcăluş**, **Pantazică** şi **Cristea** – n. n.) au fost nişte eroi, a căror figură ar trebui să stea drept icoane în şcoli şi cazărmi. (…) A slăvi memoria celor dispăruţi este o datorie".

…Acestea sunt faptele: una singură, din numeroase altele, mai mult sau mai puţin anonime, care au dus la adeverirea devizei „Pe aici nu se trece!" – impusă în acel august 1917. Faptele unor eroi de care se cuvine să ne amintim măcar din când în când – şi cu atât mai mult astăzi, în acest decembrie aniversar, când sărbătorim înfăptuirea României Mari, Ziua Naţională a Românilor din ţară şi de Pretutindeni.

Marina Română – 150 de ani

Aniversarea, în 2010, a unui veac şi jumătate de navigaţie sub pavilion românesc pe mările şi oceanele lumii a fost marcată, la Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I", şi printr-o admirabilă expoziţie de artă, în special de pictură, organizată de filiala Bucureşti a Ligii Navale Române, deschisă pe aproape întreg parcursul lunii noiembrie şi până la 3 decembrie a.c. Au expus artiştii palstici **Ion Hultoană**, **Ecaterina Mihai**, **Ana-Maria Vasilescu**, **Teodor Rădulescu**, **Silviu Morariu** (pictură), **Laurenţiu Macarie** (sculptură) şi **Aurora Strugar Roman** (altorelief), colecţionarii **Virgil Milescu** (carte rară), **Mircea Popescu** (numismatică), **Marius Popescu** (insigne marinăreşti), precum şi artizanul **Petre Creţu** (goblenuri). Maestru de ceremonii a fost inginerul **Ilarion Barbu**, vicepreşedintele instituţiei organizatoare. Şi aşa

se face că vizitatorii muzeului au putut admira, pe lângă toate celelalte exponate deja clasice, în special arme şi documente, fotografii şi uniforme, inclusiv cele mai importante nave de luptă, dar nu numai, ale marinei române, aduse din istorie, implicit din Marea Neagră, aici, la Bucureşti, şi transpuse pe pânză, la scară, cu valuri cu tot, într-o manieră stilistică pe cât de diversă, pe atât de interesantă şi atractivă. (*ProARME*)

Grafica: Octavian Covaci

Colecţia
ProARTE

